

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

En jämförande studie av Svenska som
andraspråksundervisningen i två kommuner i Västra Götaland

Inger Andersson och Isabella Zahmoul

Specialarbete, 15 poäng
Svenska som andraspråk
HT 2009
Handledare: Tore Otterup

Sammandrag

Syftet med uppsatsen har varit att ta reda på vem som har rätt till undervisning i svenska som andraspråk. Vi ville få kunskap om hur rektorerna på grundskolor i Uddevalla och Vänersborgs kommun tillämpar och tolkar skollagen. Dessutom ville vi ta reda på om elever med utländsk bakgrund får den undervisning som de har rätt till i svenska som andraspråk. Vi undersökte hur rektorerna fick kontinuitet och ekonomi i verksamheten och om det finns extra ekonomiska medel för svenska som andraspråksundervisningen.

De metoder vi använt för att få material till undersökningen är både av kvantitativ och kvalitativ karaktär. Den kvantitativa metoden vi använde utgjordes av en enkät för att få ett grundmaterial och även för att få bredd till uppsatsen. Den kvalitativa metoden bestod av intervjuer med en grundskolerektor i varje kommun och personal på kommunens ekonomiavdelning.

Alla rektorer i undersökningen har kunskap om att elever med annat modersmål än svenska har rätt att läsa svenska som andraspråk. Det finns styrregler för rektorerna att följa i Grundskoleförordningen 2 kap. 15§. Kriterierna i 15§ är i grunden tydliga men i och med formuleringen ”om det behövs” ges rektorerna möjlighet att utifrån eget tycke och behov följa dem. Flertalet rektorer uppger att man inte anordnar svenska som andraspråk som eget ämne.

I kommunernas skolplaner och i skolornas arbetsplaner saknas direktiv för hur man ska arbeta med flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling. På skolor med stor andel flerspråkiga elever finns de bäst utbildade svenska som andraspråkslärarna. Rektorerna har utöver elevpengen ett strukturbidrag som grundar sig på föräldrars härkomst och utbildningsnivå. Man satsar mer pengar på skolan i Vänersborg än i Uddevalla.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställning.....	2
Metod och urval.....	2
Bakgrund	4
Svenska som andraspråk. Ett ungt ämne.....	4
Mål och riktlinjer i skolsystemet.....	5
Läroplan för grundskolan.....	5
Kriterier för att få läsa Svenska som andraspråk.....	6
Kursplan i Svenska som andraspråk.....	6
Organisation av undervisning i Svenska som andraspråk.....	7
Ämneskompetens i Svenska som andraspråk.....	8
Sociopolitiska och sociokulturella förhållanden	9
Integration och segregation.....	10
Den mångkulturella skolan.....	11
Språkinläring	12
Modersmål.....	13
Andraspråk och andra skolämnen i utveckling.....	14
Bas och utbyggnad.....	15
En presentation av Uddevalla och Vänersborgs kommun	16
Förvaltningsorganisation och skolplaner på kommunnivå.....	16
Presentation av enkätundersökningen i Uddevalla och Vänersborgs kommun	17
Informationsmaterial på olika språk.....	17
Organisation av Sva.....	18
Styrdokument och kommunala medel.....	19
Urval.....	20
Kompetens och kompetensutveckling.....	21
Redogörelse av intervjuer med rektor på Ramnerödsskolan och Tärnan	21
Presentation av skolorna.....	22
Organisation av Sva.....	22
Ekonomi och ansvarsfördelning.....	25
Ämneskompetens.....	26
Modersmålsundervisning.....	26
Urval.....	27

Intervjuer med ekonomer i Uddevalla och Vänersborgs kommun	28
Elevpeng och strukturbidrag i Uddevalla kommun.....	28
Elevpeng och strukturbidrag i Vänersborgs kommun.....	28
Analys och diskussion	29
Finns det tydliga styrregler för skolledarna att följa när det gäller vilka elever som har rätt till Svenska som andraspråk?.....	29
Får eleverna den språkundervisning som de har rätt till enligt Skolverkets riktlinjer?.....	31
Klarar rektorerna att få kontinuitet och ekonomi i Sva-verksamheten?.....	33
Slutsatser	34
Litteraturförteckning	36
Bilagor	
Bilaga 1. Enkätformulär	
Bilaga 2. Frågor till rektorer	
Bilaga 3. Frågor till kommunekonomen	

Inledning

Under de år som vi arbetat som lärare i olika kommuner har vi ofta mött elever som läser ämnet svenska fast de rätteligen borde ha läst svenska som andraspråk (Sva). Detta har även gällt elever som haft stora brister i svenska språket och på det viset verkligen haft behov av att lära sig svenska utifrån svenska som andraspråkperspektiv. Vi har ofta fått alarmerande uppgifter av SO- och NO-lärare som undervisar elever från år 6 och uppåt om att en stor del av invandrareleverna inte når upp till målen i dessa ämnen. Främsta anledningen till detta är enligt deras bedömning att eleverna inte förstår innehållet i vad de läser.

Ytterligare en orsak till vårt intresse är att en av oss har barn med invandrarbakgrund. Hittills har ingen, vare sig lärare eller rektor på barnens skola, ifrågasatt om de ska ha relevant svenskundervisning. Då barnen inte heller erbjöds modersmålsundervisning väcktes tanken på vems ansvar det är att utifrån skollagen ge eleverna en korrekt utbildning. Varför har ingen frågat eller informerat sig om barnens hemsituation? Är det föräldrarna som måste informera sig om vilka valmöjligheter och rättigheter som finns? Som språklärare och svensk har jag kunskap om hur svenska skolsystemet fungerar men hur besvärligt kan det inte te sig för invandrarfamiljer som inte besitter den kunskapen.

Tankarna kretsar också kring vad målet är med lärande. Alla barn och ungdomar kommer ju förhoppningsvis välutrustade ut på arbetsmarknaden, men vi vet att idag är det många människor som har det svårt att ta sig in på arbetsmarknaden och prognoser visar att det alltid är svårt att få fram fler arbetstillfällen. I detta perspektiv är utbildning och en hög språknivå ett måste. En av oss arbetar också som studie- och yrkesvägledare och följer i den rollen år 9-elever till gymnasieskolan. Här visar det sig tydligt hur elevens språknivå påverkar betygen, inte bara i ämnet svenska utan i allra högsta grad i naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen. Redan i år 9 sker en utslagning beträffande vilka elever som kommer in på ett nationellt gymnasieprogram och för dem som inte gör detta.

En intressant tanke är att göra en studie av kommunernas sätt att organisera undervisning av de flerspråkiga eleverna. Vi befarar att på grund av otydliga styrdokument har skolorna möjlighet att tolka behovet av svenska som andraspråk och utforma undervisning efter eget tycke. Man kan även organisera ämnet helt olika. Vi undrar om eleverna får det de har rätt till enligt skollagen, något som ju är mycket viktigt då man vet att ett andraspråk på förstaspråksnivå är inkörsporten till att klara sig i vårt svenska samhälle, både socialt och försörjningsmässigt. Mot bakgrund av detta beslöt vi att göra efterforskningar i bl. a. vad skollagen säger och hur den tolkas och tillämpas av rektorer på olika skolor i våra hemkommuner.

Syfte och frågeställningar

Vi valde våra hemkommuner Uddevalla och Vänersborgs kommun för att få ett överskådligt material till vår studie. Det övergripande syftet med den här undersökningen är att ta reda på om elever som har rätt till svenska som andraspråk verkligen får detta, samt att få en tydligare bild över hur skollagen tolkas och tillämpas i olika kommuner och på olika skolor. Vi diskuterar också förutsättningar för grundskolorna att kunna planera och genomföra svenska som andraspråksundervisning då förutsättningarna kan växla mycket fort, t.ex. då elevantalet genom in- och utflyttning av elever förändras ständigt och snabbt. Orsaken till snabba förändringar är oftast olika politiska beslut. Vilka direktiv ger våra politiker till skolor och rektorer och hur behandlas ämnet svenska som andraspråk, och även modersmål, i de olika kommunerna? Finns det tydliga styrregler för skolledarna att följa eller är det upp till varje enskild skolledare att på sitt eget sätt tolka lagen? Det blir en extra kostnad när skolor anordnar ytterligare ett ämne och vi undrar vilka förutsättningar skolorna har att genomföra en sådan verksamhet. Dessa frågor försöker vi få svar på i vår undersökning.

I syftet ingår följande frågeställningar:

- Finns det tydliga styrregler för skolledarna att följa när det gäller vilka elever som har rätt till svenska som andraspråk?
- Får flerspråkiga eleverna den språkundervisning som de har rätt till enligt Skolverkets riktlinjer?
- Klarar rektorerna att få kontinuitet och ekonomi i verksamheten som rör flerspråkiga elever?

Metod och urval

Vi har för vårt arbete valt att göra både en kvantitativ och en kvalitativ undersökning, eftersom vi dels ville få en överskådlig bild av hur rektorer tolkar skollagen och hur de på skolan organiserar undervisningen. Vi var också ute efter att få en fördjupad och mer nyanserad syn på hur rektorer genomför verksamheten utifrån kommunens fattade beslut. Vår undersökning syftar till en jämförelse mellan två västsvenska kommuner och anser den enbart generaliserbar inom detta begränsade område. För att få validiteten så hög som möjligt fick handledaren läsa igenom enkätfrågorna innan enkäterna skickades ut. På så vis ville vi undvika för studien irrelevanta frågor (Esaiasson 2004).

Kvantitativ enkätundersökning. Utifrån vårt syfte, som är att ta reda på om elever som har rätt till Sva-undervisning också får det, gjorde vi en kvantitativ enkätundersökning. Enkäten skickade vi ut till alla grundskolerektorer i

Uddevalla och Vänersborgs kommun. När vi samlat in materialet var det många som inte besvarat enkäten. Orsaken till detta vet vi inte. I Uddevalla kommun svarade 11 av 22 rektorer (50 %) och i Vänersborg svarade 12 av 20 (60 %). Detta ger ett medeltal på 55 % i de båda kommunerna. Den relativt låga svarsfrekvensen minskar undersökningens tillförlitlighet men ett visst mönster tycks ändå kunna utläsas av de svar som skickats in. Vi skickade ut ett brev till rektorerna och förklarade varför vi gjorde undersökningen och bad dem besvara enkätfrågorna så fort som möjligt. Vi skickade också med frankerade och adresserade svarskuvert för att underlätta för dem att returnera svaren till oss. Reliabiliteten hade eventuellt blivit större om vi på nytt skickat ut enkätfrågorna till dem som inte svarat (Esaiasson 2004), men på grund av tidsbrist valde vi att inte skicka ut påminnelser till berörda rektorer. Esaiasson skriver att det anses normalt med ett bortfall på 20-35 procent. Vår undersöknings bortfall på 45 % kan tolkas som att rektorerna inte har elever som är berättiga till Sva eller att de inte haft tid eller möjlighet att svara. Vi redovisar enkätundersökningen genom att sammanställa den i fem frågeområden. Med detta vill vi visa fram ett bredare perspektiv om hur tolkning och genomförande av skollagen går till ute i skolorna. Frågorna i enkätundersökningen ligger till grund för utformningen av intervjuerna. Holme & Solvang (1991:93f) betonar att det finns en hel del att vinna genom att kombinera kvantitativa och kvalitativa metoder. Kvantitativa data kan ge en generell översikt för att man lättare ska kunna hitta de faktorer man bör koncentrera sig på i den kvalitativa undersökningen. På så sätt kan man försäkra sig om en speciell insikt i vissa väsentliga frågor.

Kvalitativ intervjuundersökning. Vi har inför de kvalitativa intervjuerna valt ut två skolor, en i varje kommun. Gemensamt för båda skolorna är att de har en hög andel elever med utländsk bakgrund. Skola U i Uddevalla kommun är en 6-9 skola och skola V i Vänersborgs kommun har år F-10. Båda skolorna ligger i tätorten. Inför samtalsintervjuerna kontaktade vi rektorerna på skolorna och bokade en tid för intervju på deras arbetsplats. I intervjuerna utgick vi från skrivna manualer och de genomfördes i samtalsform samt spelades in. För att få en så utförlig bild som möjligt av skolornas verksamhet har vi ett stort antal frågor. Intervjuerna gjordes på rektorernas arbetsplatser. Detta för att vi försökte att få samtalet att bli otvunget och spontant (ibid s. 115). För att nå en så hög reliabilitet som möjligt transkriberades intervjuerna och därefter sammanställdes svaren.

Vi planerade att intervjua politiker men under arbetets gång har vi genom samtalen med rektorerna förstått att politikerna inte är insatta i detaljfrågor. Detaljfrågor är en uppgift som ligger på tjänstemannanivå. Rektorerna hänvisade oss att kontakta skolornas ekonomer för att få mer exakt angivna uppgifter när det gäller ekonomi och fördelning av resurser. Frågor mejlades till ekonomer i båda kommunerna och vi fick skriftliga svar tillbaka.

Bakgrund

Samhället kräver idag utbildning för alla som vill ha en plats på arbetsmarkanden. Att få ett kvalitativt och intressant jobb är en grundläggande faktor till ett rikt socialt liv. I synnerhet då med tanke på de invandrargrupper som visat sig ha haft mycket svårt att skapa sig en position i det svenska samhället, är betydelsen av yrke och utbildning ett mått på social framgång.

Det räcker inte längre med grundskolekunskaper föra att få ett arbete, utan samhällets krav på var kunskapsnivån ska ligga för att klara ett arbete är historiskt sett mycket högre i dag. Saknas kunskapen är risken att hamna i arbetslöshet mycket stor. Arbetslöshet leder oftast till social misär och utslagning samt för invandrare som inte behärskar språket till isolering och kanske psykisk ohälsa. Hyltenstam säger vad det gäller den språkliga socialisationen ” samtidigt som barnet lär sig sitt språk också tar till sig de kulturella normer kunskaper och värderingar som finns i samhället”, vilket är en förutsättning till ett fungerande normalt liv. Vad vi vill säga med detta är att all språklig kognitiv utveckling är mycket viktig för individens framtida utvecklingsförmåga och möjlighet att leva ett normalt liv utifrån landets sociala behov och struktur. Språkutveckling är nyckeln till en plattform för social välmåga och grupptillhörighet i vuxenlivet. Av den anledningen är det viktigt att kommuner arbetar utifrån de styrmedel som finns och erbjuder adekvat språkundervisning t.ex. svenska som andraspråk åt alla elever som har behovet samt uppfyller skollagens kriterier för att erbjudas Sva. Vi betonar också vikten av ett välutvecklat modersmål. Det är väldokumenterat (Hyltenstam och Lindberg, 2004) att ett starkt modersmål främjar elevens utveckling till full tvåspråkighet. Föra att ge läsaren en bättre bakgrundsförståelse till vår undersökning belyser vi även vad arbetslöshet kan innebära.

Svenska som andraspråk. Ett ungt ämne

I Gunnar Tingbjörns historiska tillbakablick (2004) beskriver han hur och när arbetskraftsinvandringen tog fart i Sverige. På 1960-talet uppstod ett behov av undervisning i svenska som andraspråk. Sverige blev för första gången ett invandringsland, liksom många länder i det övriga Europa. Vid 1970-talets början anade eller förstod bara några få forskare och lärare vid universitetets språkinstitutioner behovet som skulle komma angående undervisning av svenska som andraspråk. Dessa startade en speciell kurs för utbildning av dem som undervisade invandrarelever, den s.k. YRKen. Namnet kom sig av anknytningen till andra yrkesinriktade utbildningar. Den hette egentligen svenska för invandrarundervisning och var på 20 p 1973. Därefter kom successivt fortsättningskurser och sedan 2007 finns universitetsutbildning i ämnet på tre nivåer, grundnivå, avancerad nivå och forskarutbildningsnivå.

1982 fick ämnet beteckningen svenska som andraspråk i enlighet med internationell terminologi, Second Language Learning/Teaching. Myndigheten för skolutveckling skriver i rapporten Kartläggning av Svenska som andraspråk (2003:6-8) att andraspråk är den term man använder för det språk som lärs in efter modersmålet. Det är det språk som majoritetsbefolkningen talar i samhället man lever i. 1987 blev Sva ett eget ämne i grundskoleläroplanen och 1989 blev Sva ett eget ämne i gymnasieskolan. Inte förrän 1995 blev dock Svenska som andraspråk ett eget behörighetsgivande ämne i hela utbildningssystemet (Tingbjörn, 2004:757).

Mål och riktlinjer i skolsystemet

Informationen till detta avsnitt är hämtat från Skolverkets hemsida (www.skolverket.se/sb/d/187).

I Sverige är det statens uppgift att ange mål och riktlinjer för skolverksamheten. Tanken bakom det svenska skolsystemet är att staten beslutar om nationella mål men att kommunerna och skolorna har frihet att i detalj utforma ett eget arbete. Skolsystemet är målstyrt och riksdagen fastställer de mål som anges i skollagen, läroplaner och kursplaner. Kommunerna tilldelas resurser från staten för att organisera verksamheten, så att målen kan uppnås. Kommunen är huvudman och fördelar de ekonomiska resurserna och fastställer också en skolplan som ska beskriva skolverksamheten. Sedan väljer de enskilda skolorna ett passande arbetssätt utifrån mål och styrdokument och rektorerna upprättar lokala arbetsplaner som är anpassade till varje skolas behov.

Läroplan för grundskolan

I Sverige är det statens uppgift att ange mål och inriktning för skolverksamheten. Varje skolsystem och varje läroplan bygger på föreställningar om vad kunskap är och hur man lär sig. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94, är den första svenska läroplan som är målstyrd. Både i läroplanen och i kursplanerna finns nationella mål som skolan ska se till att alla elever uppnår. Även arbetsplaner, lokala kursplaner och individuella utvecklingsplaner ska vara formulerade som måldokument (Forshage, 2001:47). Det finns mål som visar skolans inriktning på arbetet, Mål att sträva mot. Det finns också mål som eleverna ska ha uppnått när de lämnar skolan, Mål att uppnå. Det är skolans ansvar att ge eleverna möjlighet att nå upp till dessa mål (Lpo94).

I Lpo94s mål att uppnå står det att skolan har ansvar för att eleven efter avslutad grundskola ska behärska det svenska språket genom att kunna läsa aktivt, lyssna och uttrycka sig i tal och skrift.

Rektor ansvarar bl.a. för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationella målen. Dessutom har rektor ett särskilt ansvar för resursfördelning, för samarbete mellan skola och hem och personalens kompetensutveckling (Regler för målstyrning grundskolan 2006:82, 83). Ett av lärarnas ansvar är att ge eleven stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling (Regler för målstyrning 2006:79).

Kriterier för att läsa Svenska som andraspråk

I Grundskoleförordningen (2005, 2 kap. 15-16 §) anges de kriterier som talar om vilka elever som har rätt till undervisning i svenska som andraspråk. 15 §. Undervisning i svenska som andraspråk skall om det behövs anordnas för: elever som har ett annat språk än svenska som modersmål, elever som har svenska som modersmål och som tagits in från skolor i utlandet, och invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna. Rektorn beslutar om undervisning i svenska som andraspråk skall anordnas för en elev. (SFS 1997:599) 16 §. Undervisning i Sva skall anordnas i stället för undervisning i svenska. Svenska som andraspråk kan därutöver anordnas: som språkval, elevens val, eller inom ramen för skolans val. (SFS 1997:599) 18 §. Som språkval för en elev skall i stället för språk enligt 17 § erbjudas följande språk, om eleven och elevens vårdnadshavare önskar det: det språk som eleven har rätt till modersmålsundervisning i, svenska som andraspråk för elever som i övrigt får undervisning i svenska som andraspråk (SFS 2004:49)

Kursplan i Svenska som andraspråk

Den primära uppgiften för undervisning i Sva är att eleven så effektivt som möjligt ska kunna delta i undervisningen i andra ämnen för att nå minst godkänd nivå (Bergman, 2001:34).

I kursplanen för svenska som andraspråk beskrivs ämnets uppbyggnad och karaktär. De flesta strävansmålen för Sva är högt ställda och ställer höga krav på elevernas språkkunskaper, ibland så höga att inte ens alla elever med svenska som modersmål uppfyller dem. Av denna anledning är de flesta strävansmålen för Sva lika till innehållet jämfört med strävansmålen för svenska. I Sva betonar man elevernas språkliga medvetenhet och kunskaper som elever med två språk och två kulturer har. I ämnet svenska ingår kunskaper om övriga nordiska språk, vilket däremot inte prioriteras för elever med svenska som andraspråk. Även korrekthetskraven tonas ner och istället värdesätts det som kan ses som ett instrumentellt värde för elevernas kunskaper och personlighetsutveckling (Bergman 2001:34). För det femte skolåret i kursplanen för svenska som andraspråk finns det mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret eller efter en första del i undervisningen (*Regler för målstyrning*

2005:156). Man gör en avstämning av elevens kunskap efter en första del i undervisningen. Om man skulle utgå från målen i svenska skulle detta bli missvisande då man måste utgå från att det övergripande målet måste vara att kunna studera på svenska (ibid, :41).

Enligt Bergman är syftet med undervisning i svenska som andraspråk att öva upp elevernas kommunikationsförmåga. Det är inte enbart den rent språkliga förmågan som måste övas utan många oskrivna regler när det gäller normer för t. ex. hur ett samtal ska inledas eller avbrytas. Kan man inte dessa icke verbala regler är det risk för att man får kommunikationsproblem. Dessa kunskaper behöver eleverna få med sig och samtidigt kunskapen om att deras egna språk eller sätt att kommunicera inte är mindre värda utan bara olika i jämförelse med majoritetsspråket. Tvåspråkiga elever gör hela tiden jämförelser mellan två olika språkssystem när enspråkiga elever gör jämförelser mellan olika varieteter av ett enda språk. De tvåspråkiga eleverna har kanske inte samma kunskaper i slutet av det nionde skolåret i det svenska språket som de som har svenska som modersmål, men deras språkliga kompetens är likvärdig (Bergman 2001: 44ff).

Organisation av undervisning i Svenska som andraspråk

Att undervisa elever med Sva är inte för alla skolor och lärare en lätt och självklar uppgift. Skolorna kan vara olika organiserade och ha ett olika stort antal elever med svenska som andraspråk, och lärare och rektorer har olika kunskaper när det gäller behoven som dessa elever har. För att stimulera lärare och även ge råd angående organisationen av undervisningen har Skolverket publicerat artiklar som beskriver organisation och undervisning av svenska som andraspråk (Skolverket, 2001).

Undervisningen på nybörjarnivå brukar ordnas i mottagningsgrupper och/eller förberedelseklasser för nyanlända elever. Dessa kan man bilda årskursvis eller de kan vara åldersintegrerade. Förberedelseklassen ska vara en lugn start i den svenska skolan och effektivt förmedla den språkkunskap eleverna behöver för att "överleva", både i skolan och utanför. Man ska under förberedelsetiden fånga upp elevernas tidigare ämneskunskaper och omvärldskunskaper och när de är redo ska de slussas in i anpassad ämnesundervisning. Om det finns speciella kunskapsluckor kan man inrätta basgrupper som kan vara till fördel för eleverna då det är svårt att både lära in ämneskunskaper och samtidigt lära sig ett nytt språk (Bergman och Forshage, 2001: 68).

Övergången till vanlig undervisning måste planeras noga och ske successivt. Yngre elever kanske inte behöver mer än 1-2 terminer i förberedelseklass, medan de äldre eleverna oftast kräver längre tid då en högre grad av språkbehärskning krävs för att klara undervisningen i de andra ämnena. Den mottagande klasslärarens eller ämneslärarens beredskap och kompetens att undervisa elever med ett annat modersmål är av stor vikt. Ibland anordnas anpassad undervisning i SO/NO. För att underlätta övergången till den vanliga

klassen kan eleverna tidigt få vara en del av den mottagande klassen och delta vid exempelvis friluftsdagar och utflykter. Ibland anser skolledare att ingen undervisning i Sva behövs eftersom undervisningen i de lägre årskurserna är ganska enkel och eleverna hänger med relativt bra med sina svenskkunskaper. Ofta kommer svårigheterna ändå senare då det är så mycket som eleven måste hinna med. På samma tid som de svenska eleverna klarar kunskapsinhämtandet måste invandrareleverna dessutom klara av att inhämta nya språkkunskaper. Ju högre upp i klasserna man kommer desto högre krav ställs i skolundervisningen på att kunna ta till sig de olika ämneskunskaperna och kraven på en god språkförståelse ökar (ibid).

Elevkategorin som kräver undervisning på mellannivå är mycket stor och heterogen (Bergman och Forshage 2001:70ff). De bedömningsinstrument som finns för att eleverna ska klara klassundervisning är bristfälliga och olika skolledningar har olika kunskaper och attityder. Allt detta bidrar till att de bedömningar som görs är mycket olika och att det finns stor variation på hur man organiserar undervisningen för eleverna på mellannivån. Det är relativt få 1-7 lärare som har utbildning i Sva och de som finns måste utnyttjas på rätt sätt. Det är inte så att varje enskild lärare behöver ha kompetens i Sva. En samlad kompetens inom arbetslaget och samarbetet mellan dessa lärare är viktigt. Modersmållärarna är här en viktig resurs som ofta kan fungera som en länk mellan elever, lärare och ämnen.

I skolor som inte har så många andraspråkselever får organisationen ett annat utseende. Eleverna är kanske spridda över flera skolår och det är kanske inte heller möjligt att lägga Sva parallellt med modersmålssvenskan. Även om det är andra förutsättningar för organisationen här så måste eleverna kunna få undervisning i Sva och det är lika viktigt att övriga ämneslärare har kunskap om dessa elevers språk- och kunskapsutveckling.

På de skolor där man har ett traditionellt system med ämneslärare är också samarbetet mellan Sva-läraren och övriga lärare inom laget viktigt. Läraren i Sva är specialist på barnens språkutveckling men kan inte något, eller inte lika mycket, om t ex SO och NO. På skolor med många invandrarelever måste all undervisning genomsyras av ett andraspråkstänkande och organisationen struktureras utefter detta.

När eleverna kommer till den nivå som man kallar avancerad nivå bör undervisningen organiseras på liknande sätt som på mellannivån. Nu förutsätts eleverna språkligt klara av ämnesundervisningen, och detta är den största skillnaden till elever på mellannivån. Vanligast är att dessa elever har slussats in i undervisningen och den följer kursplanen i modersmålssvenska och berättigar inte till betyg i Sva (Bergman & Forshage 2001:72ff).

Ämneskompetens i Svenska som andraspråk

Att vara en kompetent lärare i Sva kräver teoretiska och didaktiska kunskaper i ämnet, men även att man har kunskap om andraspråksinlärning och kunskap om olika kulturer och hur de kan påverka både inlärning och beteende (Axelsson m.fl. 2001:48). Svenska som andraspråksläraren är kanske den enda personen på skolan med expertkunskaper om språkinlärning och kan då också vara en hjälp för sina kollegor i andra ämnen. Ämneslärare i t ex NO och SO måste ha en viss kännedom om hur inlärning går till på ett andraspråk för att kunna stödja eleverna och lägga upp en bra planering. Ett bra samarbete med Sva-läraren och hela arbetslaget underlättar detta (Bergman & Forshage, 2001: 71).

I grundskolan är det vanligast när det gäller undervisning i svenska som andraspråk att lärarna har mellan 5 och 20 poäng i ämnet (Myndigheten för skolutveckling, 2003:24). Nästan 50 % av skolorna med många flerspråkiga elever använder också lärare utan formell kompetens i ämnet svenska som andraspråk. På de skolor som har andraspråkslärare med högre än 20 poäng rör det sig oftast om en enda lärare på en skola. Dessa lärare finns oftast på större skolor med stor andel flerspråkiga elever. På gymnasienivå är det vanligare att andraspråkslärarna har en ämneskompetens på mer än 20 poäng (ibid).

Enligt styrdokumentet har alla lärare gemensamt ett ansvar och måste vara medvetna om språkets betydelse för lärandet (Grundskolans regelbok 2005:217). Även om huvudansvaret för den språkliga utvecklingen ligger hos Sva-lärarna är det viktigt att alla lärare har en viss kunskap om hur man bemöter elever med ett annat modersmål än svenska. Mer kunskaper om andraspråksinlärning måste ges till alla blivande lärare och det borde vara obligatoriskt i lärarutbildningen (Tingbjörn, 2004:760). Detta styrks också i rapporten som utgivits av Myndigheten för skolutveckling (2003:50) där man konstaterar att kompetensutveckling i svenska som andraspråk är viktigt för alla lärare då språkutveckling är allas gemensamma ansvar enligt styrdokumentet.

Sociopolitiska och sociokulturella förhållanden

Axelsson m.fl. skriver (2002:51ff) om hur utvecklingen av både första- och andraspråket ständigt påverkas av olika sociokulturella processer som barnet medverkar i. Det kan t. ex. vara föräldrars och syskons attityd till språken som påverkar utvecklingen, men även organisationen och arbetssättet av ämnen i skolan kan ha inflytande på språk- och kunskapsutvecklingen. Om det i samhället finns fördomar och diskriminering kan detta likaså påverka elevens möjligheter till inlärning, liksom sociala mönster som kan leda till underordnad status. På en sociopolitisk nivå krävs det lagar och förordningar som ska stödja en skolutveckling i ett mångkulturellt samhälle. Det är också viktigt att politiker och tjänstemän stödjer detta och får resurser att implementera det som står i

styrdokumenten om att vi i Sverige har ett mål om aktiv tvåspråkighet. Det finns i Sverige också möjlighet att ordna modersmålsundervisning i form av språkundervisning eller studiehandledning. Kommunerna har möjlighet att ordna tvåspråkig undervisning och sedan 1995 är svenska som andraspråk ett eget ämne med en egen kursplan och ger behörighet för gymnasiet och högskola. Styrdokumenten, som reglerar olika typer av undervisning för elever med svenska som andraspråk, finns alltså men när genomförandet ska ske tycks kraften försvinna och detta påverkar den enskilde elevens slutliga skolframgång.

Integration och segregation

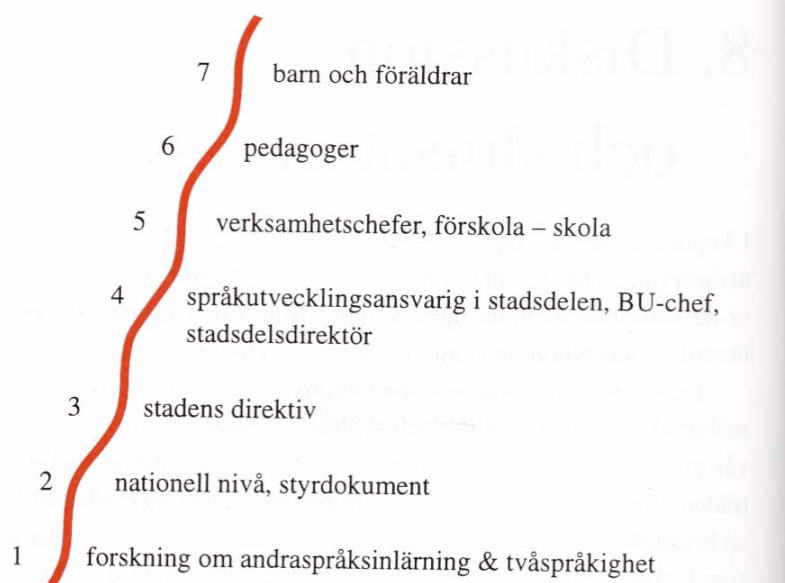
Problematiken som familjer möts av när de kommer till ett nytt land är mycket komplex. De kommer från olika länder och har alla olika förutsättningar. Orsakerna till att man bryter upp från en känd miljö kan vara att undkomma krig och misär. Arbetskraftsinvandring är också en inflyttningsorsak. Oavsett av vilken orsak man lämnar sitt hemland så byter man en känd tillvaro mot en helt oviss framtid. Sjögren (1996) påtalar också att många familjer utvandrar för barnens skull. Då blir det särskilt betydelsefullt att barnen får en bra framtid. ”För praktiskt taget alla föräldrar, av utländskt likväl som av svenskt ursprung, ses skolan som barnens oumbärliga och bästa väg till en bra framtid” (Sjögren 1996: 233).

Föräldrarna upplever lätt ett dubbelt främlingskap. Å ena sidan är det tjugo, trettio år sedan de själva gick i skolan, å andra sidan låter de sina barn ingå i den helt nya och främmande organisation som skolan i det nya landet är. Hemmet och skolan kommer under lång tid att utgöra den centrala roll som påverkar barnets uppväxt. Ju samstämmigare dessa världar är vad gäller värderingar och mål desto lättare är det för barnen att förena och ta till sig föräldrarnas respektive skolans tankevärld. I den svenska skolan betonas t.ex. ansvar, oberoende och demokrati. Familjer från andra länder kan ha en annan prioritet vad gäller dessa begrepp. Viktigt är att man förstår den svenska ideologin där individens ansvar och oberoende är viktiga komponenter. Oftast krävs att man bearbetar de egna värderingarna för att kunna ta ställning till om man vill ingå i den ideologin.

Många föräldrar är otrygga p.g.a. flyktingskap och arbetslöshet. Den självkänsla som var självklar i hemlandet är inte självklar i ett nytt land. Osäkerheten uppstår genom dåliga språkkunskaper och att man inte lärt sig vardagskoden i det nya landet, vilket kan medföra att föräldrar undviker att delta i barnens skolgång. Denna otrygghet innebär lätt att föräldrar får en underordnad position i kontakt med myndigheter, skola och sjukvård mm. I Sjögrens text (1996:27) ser hon skolan och hemmet som två institutioner som bygger upp barnens värld. Dessa institutioner måste samarbeta för barnens bästa vilket inte alltid görs, eftersom föräldrarna ser skolan som en utbildningsinstitution och en stark maktfaktor. Maktrelationen påverkar menligt barnens motivation att lära

sig. När livsvillkoren utformar sig efter detta mönster fördjupas familjens utanförskap med t.ex. ekonomisk utslagning, arbetslöshet och negativ bostadssegregation. Familjernas barn och deras inställning till svenska språket och även deras kunskapsinhämtande påverkas negativt, vilket innebär att barnen riskerar att gå en oviss och ogynnsam framtid tillmötes.

För att ge familjerna bättre förutsättningar och bryta den diskriminerande segregationen utarbetade regeringen riktlinjer för en nationell politik för storstadsområden (Axelsson m.fl., 2002:13f). Detta för att skapa nya arbetstillfällen och därigenom få bra förutsättningar för tillväxt (Proposition 1997/98:165,s.30). Utvärderingen av denna s.k. Storstadssatsningen sammanfattas i form av en röd tråd (Axelsson m.fl., 2002:202).

Den röda tråden står för ett sammanhang och en sammanbindande tanke om att dessa olika komponenter på alla nivåer gemensamt ansvarar för ett bra resultat för elevernas utveckling

Den mångkulturella skolan

Det finns numera en hel rad olika modeller för språkinläring och andraspråkinläring (Johansson 1996:186f). I t. ex. Kanada har man förespråkat det så kallade språkbadsprogrammet där all undervisning sker på det nya språket. Man kan även dela in elever i undergrupper efter vid vilken ålder det nya språket introduceras eller efter antalet språk som introduceras. Språkbadsprogrammet har fått stor uppmärksamhet genom forskning. Vissa forskare har påpekat att det krävs att hemspråket har hög status i hela samhället för att man ska nå bra resultat. Cummins (ibid.) har också påpekat att ju mer

heterogent elevunderlaget blivit desto oklarare har resultaten blivit. Cummins menar att det krävs mer och mer individualisering. Också olikheterna i elevernas bakgrund är av betydelse. En annan modell som debatterats är att barnet lär sig läsa snabbare på det andra språket om det först får lära sig att läsa på sitt första språk.

När det finns skillnader mellan kulturen som skolan står för och den som kultur som eleverna kommer ifrån, blir skolan främmande och abstrakt för eleverna. När skolan, som för invandrarelever, kräver ett annat språk och framhäver andra yrken och miljöer än de som finns i elevernas bakgrund så kommer banden till den egna bakgrunden att försvagas. Det är inte heller alltid som band till något annat utvecklas. Skolan är en del av samhället och att utveckla skolan i en flerkulturell miljö är alltså inte bara en pedagogisk uppgift.

Språkinläring

Johansson skriver (1996:197) om hur forskarna på 1950-talet menade att man lär sig ett språk och sen överförs sättet att lära sig till det andra språket, s.k. transfer. Teorin från Chomsky menar att det finns medfödda språkliga strukturer som förklarar det universella i barns språkutveckling. Så förklaras t. ex. barns snabba språkinläring och de universella likheter som man konstaterat i deras språkliga och kognitiva utveckling oavsett vilket språk det rör sig om (Virta, 1992). Språkinläringssituationen är alltid unik och andraspråksinläringen är komplicerad på ett annat sätt än förstaspråksinläring. All språkinläring, såväl på förstaspråket som på andraspråket, är en skapande process som förutsätter att inläraren medverkar aktivt (Sjöqvist och Lindberg 1996:80). Inläraren lär sig alltså inte enbart genom att ta över redan färdiga former och strukturer utan skapar successivt sitt eget system för hur man kan använda olika typer av betydelser. När man lär sig ett andraspråk bygger man på liknande sätt som vid förstaspråkinläringen upp ett eget regelsystem som utvecklas efter hand. Man följer här vissa mönster i inläringen som är samma oavsett om man är barn eller vuxen, och oavsett modersmål. Språkliga inflödet är när inläraren kommer i kontakt med språket i sin omgivning genom att t. ex. höra det talas. En förutsättning som också är viktig är interaktion, d. v. s. att barnet får delta i samtal och olika språkliga situationer med föräldrar, syskon och kamrater. (Sjöqvist och Lindberg 1996:80). En vanlig föreställning är att yngre barn lär sig ett nytt språk mycket fort om förutsättningen är att de vistas i den miljö där detta språk talas. Detta är sant att de flesta barn snappar upp ett vardagsordförråd i ett nytt språk. Ytligt sett talar de som infödda och behärskar språket väl för här och nu-samtal. Denna typ av baskommunikationsfärdighet på ett andraspråk uppnår de flesta barn på 2-3 år (Cummins, 1981). Men den långsiktiga målsättningen för de elever som undervisas i Sva innebär att först stödja eleven i basinläringen d.v.s. det som svenska barn redan kan när de börjar skolan. Här

visar sig vikten av att ha kunniga pedagoger. Pedagoger som vet vad ämnet Sva innebär. Denna kunskap måste införskaffas via lärarutbildningen. Elever som skaffat sig ett s.k. "ytflyt" lurar på detta sätt omgivningen att tro att de har en språkbehärskning som i alla avseenden är likvärdig med den som förekommer bland jämnåriga svenska barn. Dessa elever har ett begränsat passivt ordförråd. Resultatet blir att eleven har svårt att förstå delar av talat språk och inte minst det skrivna språket i läromedel. Det är väl känt att ankomsttiden är av stor betydelse för hur effektiv inläringen i målspråket kommer att bli (Collier 1987).

Ankomstålder	Tidsåtgång
5-7 år	3-8 år
8-11 år	2-5 år
12-15 år	6-8 år

De yngre barnen klarar sig ofta ganska bra i skolan med sitt vardagsspråk, basspråk, de första 2-3 åren. Men när skolans språkkrav ökar i det fjärde och femte skolåret räcker deras språkkunskaper inte till och de kommer efter i kunskapsinhämtandet. Barn som möter det nya språket senare ställs inför så oanade språkkrav i skolan att deras kognitiva mognad inte kan kompensera språkutvecklingsbehovet. Barn i 8-11 års ålder har enligt tabellen lättare att ta till sig ett nytt målspråk då barn i den åldern har en mer avancerat kognitiv utveckling än yngre barn. Detta är en tillgång samtidigt som skolans språkkrav fortfarande är måttliga.

Modersmål

Sedan 1970-talet har det varit en rättighet för elever att få undervisning i sitt modersmål inom skolans ram, skriver Myndigheten för skolutveckling (20031203:53). Det åligger kommunerna att anordna modersmålsundervisning. Elever har också rätt att få studiehandledning på sitt modersmål i andra skolämnen (www.skolverket.se/sb/d/139/a/846). Om det är färre än fem elever i kommunen som önskar undervisning i modersmålet är inte kommunen skyldig att anordna undervisning. Likaså måste det också finnas en lämplig modersmålslärare att tillgå. Kommunerna är skyldiga att anordna modersmålsundervisning för samiska, tornedalsfinska eller romska elever. Detta gäller även om antalet elever är mindre än fem (*Regler för målstyrning*, 2006:56).

Modersmålet ger eleven förutsättning att utveckla en dubbel kulturell identitet (*Myndigheten för skolutveckling* 20031203:53). Modersmålet ses också som ett viktigt instrument för att ta till sig ny kunskap. Vidare blir det en naturlig brygga över till det svenska samhället genom att det i undervisningen görs jämförelser mellan olika kulturer som olika elever representerar.

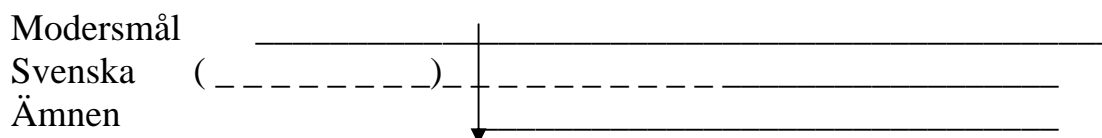
För att utveckla modersmålet och målspråket enligt Skolverkets intentioner skriver Axelsson (2004:530f) att om skolan tillåter andra språk än svenska är det en positiv sociopolitisk signal till elever och föräldrar. Elevens komplexa levnadsförhållande påverkar elevens kognitiva utvecklings- och kunskapsinhämtande. Skolans uppgift är att ge eleven möjlighet och rätt förutsättning att klara uppsatta mål för att därefter kunna gå vidare till högre utbildning.

Axelsson anser att modersmåls lärare, Sva-lärare och ämneslärare ska ha ett tätt samarbete (2004:530f). Hon anser också att modersmålsundervisningen ska ligga i det ordinarie schemat och inte sist på dagen. Ett skolämne utanför schemat talar indirekt om för elever och föräldrar att skolan inte jämställer modersmålsundervisning med övriga ämnen.

Andraspråk och andra skolämnena i utveckling

I *Den röda tråden* (2002:22ff) åskådliggör författarna i tre grafiska modeller hur olika undervisningssystem leder till olika kunskapsnivåer då det gäller språkinlärning och åldersmässig kunskapsutveckling. Vi redogör för två av dem, den första och tredje. Vi vill dels åskådliggöra den modell som möjliggör bäst språk- och kunskapsutveckling, och dels den modell som är vanligast i svenska skolor, men som inte ger eleven samma möjlighet till vare sig språk- eller kunskapsutveckling.

Första modellen är enligt forskarna den optimala undervisningsmodellen där eleven har de bästa förutsättningarna för språk och kunskapsutveckling.

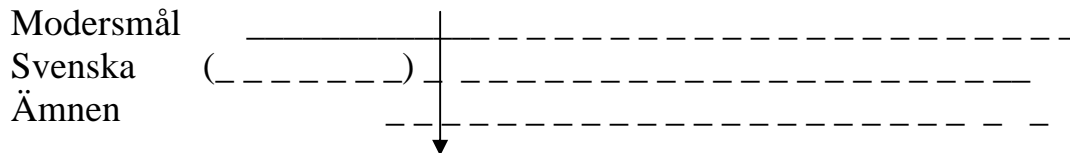

Heldragen linje: åldersmässig utveckling, streckad linje: icke åldersmässig utveckling, streckad linje inom parentes: eventuell tilläggan av svenska i förskolan, lodrät linje: tidpunkt för skolstart, efter Hvenekilde, Hyltenstam & Loona, 1996:54 (ibid, s. 25).

Enligt denna modell får eleven sin grund i läs och skrivinlärning på sitt modersmål, i och med det får modersmålet en utbyggnad. När detta sker utvecklas svenskan positivt. Eleven bygger upp basen i målspråket först och därefter utbyggnaden. Tolkningen är att eftersom modersmålet har en utvecklad utbyggnad påverkar det även positivt utbyggnaden av svenskan. Men enligt modellen tar det ändå ett antal år innan eleven når åldersmässig nivå i svenska (heldragen linje). Den tredje faktorn är skolämnena. Här förutsätts det att eleven lär sig ämneskunskaper på sitt modersmål för att nå upp till en kunskapsutveckling som stämmer med elevens ålder. Ämnesinlärning på modersmålet är nödvändigt för eleven om dennes kunskaper i målspråket inte är

på åldersmässig nivå. För att uppnå resultatet att bli tvåspråkig och också nå fram till en åldersmässig kunskapsutveckling måste eleven parallellt använda både modersmålet och svenskan.

Den tredje modellen uppfattas av författarna som den vanligast förekommande i Sverige. Resultatet blir ett misslyckande för både språk- och kunskapsutveckling (ibid, s. 25).

Tolkningen av undervisningsmodellen är att det inte sker någon form av ämnesundervisning på modersmålet och inte ens modersmålsundervisning. Här ser man svårigheten för eleven att tillgodogöra sig ämneskunskaper eftersom eleven inte fått någon utbyggnad i sitt modersmål. Bristerna uppstår redan i förskolan då eleven inte hunnit utveckla målspråkets bas och senare inte heller kunnat tillgodogöra sig en språklig utbyggnad. Kunskapsluckorna är svåra att kompensera då kunskap bygger på tidigare kunskap.

Bas och utbyggnad

När barnet har nått skolålder har det i de flesta fall utvecklat sitt modersmål så att de har ett felfritt uttal av den språkvariant som talas i omgivningen. Det kan också använda sig av den grundläggande grammatiken. Det kan böja orden rätt och sätta ihop dem till meningar med rätt ordföljd, tempus o. s. v. De flesta av dessa regler har barnet lärt sig redan i fyraårsåldern (Bergman 2001:23f). Dessa grundläggande kunskaper som alla som talar ett språk som modersmål har lärt sig brukar kallas bas. Till baskunskaperna hör också förmågan att delta i samtal, att förstå och göra sig förstådd. En sjuåring som har svenska som modersmål har ett ordförråd på mellan 8000 och 10 000 ord (Viberg, 1993). En stor del av ordförrådet är passivt. När barnet börjar i skolan brukar undervisningen utgå ifrån att man har skaffat sig en bas i språket och därefter brukar också undervisningen vara upplagd. Utbyggnadens första steg brukar vara att lära sig läsa och skriva. Man lär sig också efter hand att utveckla känslan för att språket innehåller olika stilvalörer och även den grammatiska medvetenheten ökar. Utvecklingen av utbyggnaden fortskrider i praktiken hela livet.

När våra andraspråkselever börjar i den svenska skolan har de förhoppningsvis basen i sitt modersmål om de är nyinflyttade till landet. Däremot kanske de elever som är födda i Sverige och som levt i en språkmiljö som varit begränsad inte har basen fullt utvecklad på sitt modersmål. Basen i svenska är inte sällan begränsad för elever och utgör ingen grund för att utveckla utbyggnaden (Bergman 2001:25f). Ändå ska de i många fall i skolan klara att jobba på utbyggnaden utan att basen är komplett. Om de flerspråkiga eleverna

inte heller får undervisning i sitt modersmål utvecklas inte utbyggnaden vidare. I sämsta fall stoppas utbyggnaden i modersmålet upp och i svenska ska de försöka att utveckla en utbyggnad utan en bas. För att lyckas med andraspråksinläringen och med skolan måste man se till att de utvecklar både basen och utbyggnaden i svenska, och allra helst också i modersmålet.

En presentation av Uddevalla och Vänersborgs kommun

All fakta som nämns nedan är tagna ur kommunernas hemsidor 2007 (www.uddevalla.se, www.vanersborg.se).

Uddevalla är en kommun med ca 50 700 invånare som ligger i Bohuslän. I kommunen finns det två tätorter, Ljungskile och Uddevalla. Med sitt läge vid Byfjorden är Uddevalla betydelsefull för sjöfart och transporter inom industrin. Kommunen anser sig vara ett betydelsefullt centrum för utbildning i norra Bohuslän. I Uddevalla kommun finns det 24 grundskolor. Hela kommunen har närmare 6000 grundskoleelever.

Vänersborgs kommun har cirka 37 000 invånare. I kommunen finns det fyra tätorter, Brålanda, Frändefors, Vargön och Vänersborg som dessutom är regionhuvudstad i Västra Götaland. Närheten till Vänern och den betydelsefulla sjöfarten gör Vänersborg till en välbesökt turist- och handelsort. I Vänersborgs kommun finns det 18 grundskolor mellan skolår F-9. Hela kommunen har cirka 3800 grundskoleelever.

Förvaltningsorganisation och skolplaner på kommunnivå

Vi presenterar här hur förvaltningsorganisationen ser ut på kommunnivå. Informationen är hämtad från kommunernas hemsidor (www.vanersborg.se, www.uddevalla.se).

Kommunens organisation består av nämnder förvaltningar och bolag. Uppgiften som nämnderna har i båda kommunerna är att ansvara för den service som kommunen ska tillhandahålla, med utgångspunkt från gällande lagar och förordningar. I varje nämnd finns en politiskt tillsatt ordförande. Inom sina specialområden fattar nämnderna beslut och prioriterar hur budgeten ska fördelas inom den egna verksamheten. Nämnderna ger förvaltningarna i uppdrag att utföra kommunens tjänster. I förvaltningarna arbetar tjänstemän som gör utredningar och tar fram beslutsunderlag till politikerna. I vissa frågor får även tjänstemännen fatta beslut.

Barn- och utbildningsnämnden, BUN i Uddevalla och BOU barn- och ungdomsnämnden i Vänersborg är det politiska organ där skolfrågor behandlas i kommunerna. Vid nämndens och rådens sammanträden deltar i princip alltid kommunens skolchef i egenskap av tjänsteman. Utöver detta kallas områdeschefer och rektorer in till sammanträden där ledamöterna behöver

information av tjänstemän i specifika ärenden då de själva inte besitter tillräcklig kunskap i sakfrågor.

Det som skiljer de båda kommunernas organisation är att Vänersborg har i utbildningsfrågor två nämnder medan man i Uddevalla endast har en. Enlig Skollagen 8 § (*Regler för målstyrning grundskolan* 2006:14) ska det i alla kommuner finnas en skolplan som kommunfullmäktige antagit. Skolplanen ska visa hur kommunens skolväsende ska organiseras och utvecklas. Det ska framgå vilka åtgärder kommunen tänker vidta för att nå upp till de nationella mål som man har satt upp för skolan. Kommunen har i uppgift att kontinuerligt följa upp och utvärdera skolplanen. Skolplanen är ett arbetsverktyg för rektorer och personal. Den ska fungera som en vägvisare för att säkerställa Skolverkets kvalitetskrav på mål och riktlinjer inom skolverksamheten. Innehållet skiljer sig åt i skolplanerna i Uddevalla och Vänersborgs kommun. Uddevalla har en skolplan som är omfattande och detaljerad och som ger tydliga hänvisningar om mål och riktlinjer som skolverksamheten ska följa. I samtal med, planerings- och utvecklingssekreterare i Vänersborgs kommun, framkom att Vänersborgs kommuns skolplan är vagare formulerad i syftet att varje enskild skola ska ha större tolkningsfrihet. Skolplanen understöds av en mål- och resursplan som uppdateras årligen.

Presentation av enkätundersökningen i Uddevalla och Vänersborgs kommun

Här presenterar vi resultatet av vår enkätundersökning som behandlar hur skolorna i kommunerna organiserar undervisningen i svenska som andraspråk. För att få kunskap om skolornas förutsättningar och arbetsförhållanden ställde vi frågor som berörde fem huvudområden. Våra frågeområden behandlar struktur, organisationen av Sva, styrdokument och kommunala medel, urval, kompetens och kompetensutveckling.

I Uddevalla kommun svarade 11 av 22 rektorer (50 %) och i Vänersborg svarade 12 av 20 (60 %). Detta ger ett medeltal på 55 % i de båda kommunerna.

Antal elever

I de svarande skolorna i Uddevalla kommun finns det 3580 elever och i Vänersborgs grundskolor 2171. Av dessa elever är det i Uddevalla 718 flerspråkiga elever (20 %) och i Vänersborg 272 (12,5 %). Alla årskurser är representerade från F-10.

Informationsmaterial på olika språk

Vi ville ta reda på om skolorna har ett utarbetat informationsmaterial på olika språk om svenska som andraspråk och modersmål så att familjerna får kunskap om ämnen för att kunna göra ett aktivt val. I Uddevalla anger man olika

svarsalternativ. Drygt hälften har svarat nej på frågan om de har informationsmaterial på olika språk och övriga har angett att man har information i kommunen och att informationen är på svenska.

När det gäller Vänersborg svarar alla nej eller vet ej, och ett svar anger att kommunen har informationsmaterial.

Organisation av Sva

När det gäller organisationen av ämnet svenska som andraspråk tar vi i undersökningen upp frågor som rör ansvarsfördelning. Vi frågar också om ämnet över huvudtaget anordnas på skolan, om det finns som ett eget ämne och om samplanering sker med övriga lärare. Om det anordnas är vi intresserade att få reda på hur stora undervisningsgrupperna är och när dessa lektioner är schemalagda.

Övergripande ansvar för Sva i kommunen och på skolorna

I Uddevalla anger 4 av rektorerna att det finns en person med ett övergripande ansvar i kommunen och namnger den personen. 3 svarar nej på frågan och 3 besvarar inte frågan.

I Vänersborg anger 4 att det finns en ansvarig person och en av dem namnger personen. 6 rektorer svarar nej och 2 svarar inte alls.

När det gäller vem som har ett övergripande ansvar för Sva i skolan svarar 6 rektorer i Uddevalla att det inte finns någon med det ansvaret. Resterande anger att personen med övergripande ansvar är ämnesansvarig i Sva eller annan person.

I Vänersborg svarar 9 rektorer nej på frågan och 1 anger annan person.

Anordnar skolan Sva?

På de skolor som anordnar undervisning i svenska som andraspråk kan rektorerna ange flera svarsalternativ. I Uddevalla anger man att ämnet finns som språkval, inom ramen för skolans val och som stödundervisning, som är den största gruppen. Ett par anger alternativet inte alls och 2 svarar blankt.

I Vänersborg får vi flest svar på alternativet inte alls, mer än hälften. Näst största gruppen är som stödundervisning och ett svar som språkval.

Sva som eget ämne

I Uddevalla är det ungefär hälften av skolorna som anordnar Sva som eget ämne. I Vänersborg är det 3 av 10 skolor som svarar att Sva är ett eget ämne. Av de som svarade nej i Uddevalla så anger man olika orsaker, bl.a. att ämnet ingår i all undervisning, att alla elever på skolan läser svenska eller att det är för få elever för att bilda en grupp. I Uddevalla anges också som ett annat skäl att de elever som läser Sva gör det inom klassens ram, d.v.s. vissa elever läser Sva och vissa läser svenska.

I Vänersborg svarar 7 rektorer att man inte har det som eget ämne och tre av dem motiverar inte varför. De två alternativ som anges är att det är för få elever för att bilda en grupp eller att alla elever läser svenska.

Samplanering mellan Sva-lärare och övriga lärare

Vi är intresserade av att få reda på om lärare i Sva samplanerar sin undervisning med övriga lärare på skolan. I Uddevalla är det 8 av 10 som svarar ja och 2 svarar nej. De rektorer som svarat ja har angett olika alternativ och flest svarar att det sker inom arbetslaget och med klassläraren.

I Vänersborg är det två rektorer som anger att man har ett samarbete och 7 uppger ett nej, att det inte finns i någon organiserad form. De två alternativ som anges när det finns ett samarbete är inom arbetslaget och med klassläraren.

Storlek på undervisningsgrupper i Sva

I Uddevallas skolor F-5 är elevantalet i grupperna i huvudsak mellan 1 och 7 elever. Två rektorer uppger att gruppstorleken är 8-15 elever. Två skolor uppger att man inte har några undervisningsgrupper i Sva.

I Vänersborg i år F-5 är alla grupper på 1-7 elever. Två rektorer har uppgett att år 6-9 har en grupp på 1-7 elever och en grupp på 8-15 elever. Fem skolor uppger att det inte finns någon grupp.

Tid på schemat för Sva-undervisning

I Uddevalla anger merparten av rektorerna att undervisningen i Sva är förlagd till "samma tid då övriga elever läser svenska i annat klassrum" och att man läser både "svenska och svenska som andraspråk i samma klassrum". Alternativet "tid för språkval" har också angivits. En skola, år 7-9, har under alternativet "annan tid" uppgivit studiepass. En rektor skickar med material till svenskan för behövande elever. Samma rektor anger under "annan tid" att år 1-6 har undervisningen under eget arbete-tid. Två rektorer har inte svarat på denna fråga.

I Vänersborg är det tre skolor som inte uppgivit något svar. Fem svarar att undervisningen ligger på "annan tid", utan förtydligande kommentarer. Övriga svar som anges är "tid då eleverna läser svenska som andraspråk och svenska i samma klassrum", "samma tid som övriga elever läser svenska i annat klassrum" och "tid för språkval".

Styrdokument och kommunala medel

Sva i skolans arbetsplaner och lokala kursplaner

I Uddevalla finns det en skola som anger att man har tagit upp Sva i arbetsplanen. 8 svarar nej och 2 har inte svarat alls.

I Vänersborg har ingen tagit upp hur man ska arbeta med flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling i arbetsplanen. 8 rektorer svarar nej på frågan och 1 svarar inte alls.

I Uddevalla svarar två rektorer att finns en lokal kursplan i ämnet Sva.

I Vänersborg svarade två ja och 8 nej.

Särskilda medel för elever i Sva-undervisning

När det gäller om skolorna får särskilda kommunala medel för elever som deltar i Sva svarar 8 rektorer nej i Uddevalla och 2 svarar ja. Av de som svarat ja uppges olika svar till vad pengarna används, t ex till lärare i Sva, mindre elevgrupper i Sva och till läromedel och material i ämnet. Ett svar från två skolor är att det inte finns några öronmärkta pengar till Sva utan det är inbakat i strukturbidraget.

I Vänersborg är det ingen rektor som svarat att det finns några särskilda medel för Sva. Två av skolorna har inga elever som har Sva och kan därför inte få några medel för detta.

Urval

Avgörande kriterier om elev ska läsa Sva

I Uddevalla anger så gott som alla rektorer att elever med ett annat språk än svenska som modersmål är berättigade att läsa Sva. Hälften av rektorerna har angett att även de invandrarelever som har svenska som umgängesspråk hemma med sina vårdnadshavare har rätt till Sva-undervisning. En tredjedel anger att elever som har svenska som modersmål och som tagits in från skolor i utlandet har rätt till Sva. En skola svarar att de gör en individuell bedömning av varje elev.

I Vänersborg anger alla rektorer att elever med annat modersmål än svenska har rätt att läsa Sva. En tredjedel anger också att elever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk hemma med vårdnadshavare har rätt till Sva. Två andra orsaker är enligt rektorer barn som är utlandsfödda och om eleven har haft Sva i år 6.

Sätt som skolor avgör om eleven ska läsa Sva eller inte

För skolorna i Uddevalla kommun görs det bedömningar av olika slag. Endast från två skolor fick vi svaret att ingen bedömning görs. Mer än hälften av rektorerna gör på sin skola muntliga och skriftliga tester. De elever som har svårt att göra sig förstådda på svenska ska få läsa Sva. Knappt hälften av skolorna anger att då eleven har svårigheter att följa undervisningen i något eller några av skolämnena och när elever och vårdnadshavaren uttryckligen önskar att eleven ska läsa Sva som eget ämne. Mindre än en tredjedel anger att man har ett formellt språktest. Ett annat sätt är samverkan mellan elev, lärare och specialpedagog. En skola har avstått från att svara.

I Vänersborg har en skola angivit att eleven får läsa Sva utan att först göra en bedömning. Mer än hälften svarar att då elev och vårdnadshavare önskar att eleven ska läsa Sva får den det. Knappt hälften anger att man har en muntlig och skriftlig produktion som ligger till grund för bedömning. En femtedel anger ytterligare två svarsalternativ, ”när eleven har svårt att följa undervisningen i andra skolämnen” och ”när eleven har svårigheter att göra sig förstådd på svenska”. En skola har ej svarat.

Kompetens och kompetensutveckling

Lärarnas lärarbehörighet och ämneskompetens

I Uddevalla undervisar 18 lärare i Sva. Alla har lärarbehörighet. 12 av dem har minst 20 poäng. Två skolor har ingen undervisning i Sva.

I Vänersborg undervisar 7 lärare i Sva och alla är lärarbehöriga. 6 av dessa har lägst 20 p.

Kompetensutbildning rörande elever med annat modersmål än svenska 2006-2007 och 2008-2009

I Uddevalla hade tre skolor kompetensutveckling. Det fanns olika inriktningar på kompetensutvecklingen. Flest hade utbildning inom andraspråksinläring och en skola hade utbildning i ämnet kunskapsutveckling på Sva. Ytterligare en hade utbildning med inriktningen kultur och etnicitet.

I Vänersborg svarar en skola att man har haft kompetensutveckling. Inriktningarna var kunskapsutveckling på Sva, kultur och etnicitet. Övriga skolor har svarat nej på frågan.

I Uddevalla planerar tre skolor att anordna kompetensutveckling för all personal på skolan under 2008 - 2009.

I Vänersborg planerar två skolor kompetensutveckling för alla lärare.

Redogörelse för intervjuer med rektorer för U och V

Vi har gjort intervjuer med två grundskolerektorer. Rektor för U i Uddevalla, kallar vi R och rektor för V i Vänersborg, kallar vi T i texterna som följer. Intervjun med R gjordes 11/4 -08 och intervjun med T gjordes 4/4 -08. Varför vi har två intervjuer är att vi vill jämföra och få en inblick i grundskolornas organisation av undervisningen för elever med annat modersmål än svenska. Vi redovisar undersökningen näst intill fråga för fråga för att vi vill ha en så tydlig och klar bild av verksamheten som möjligt. För att ytterligare få en övergripande helhetsbild så delar vi upp frågor och svar under sammanfattande rubriker. Dessa är *organisation av Sva, ekonomi och ansvarsfördelning, ämneskompetens, modersmålsundervisning, och urval*. Med dessa rubriker återkopplar vi till

motsvarande frågeområden, syfte och innehåll som redovisas i kapitlet Presentation av enkätundersökning.

Presentation av skolorna

U (U= skola i Uddevalla) är en 6-9 skola med 372 elever. Eleverna kan börja både från årskurs 6 och 7. På skolan som helhet finns 43 % utomnordiska elever. Modersmålsundervisning förekommer i ett stort antal språk.

V (V= skola i Vänersborg) är en F-10 skola med 500 elever. F står för Förskola och år 10 representerar särskolan. I F-2 är det upp till 98 % elever med utländsk bakgrund, men på skolan som helhet 45 %. Modersmålsundervisning finns från förskolan.

Organisation av Sva

Anordnar er skola undervisning i Sva?

Båda skolorna svarar ja.

På frågan om man anordnar Sva svarar både R och T att man har ämnet svenska som andraspråk och att det också anordnas som eget ämne.

Hur har ni organiserat Sva på er skola?

På U ligger Sva-undervisningen vanligtvis parallellt med svenskan. Eleverna bildar en egen grupp som får undervisning i eget klassrum. I år finns för få elever i en klass och då har man ändrat undervisningssituationen till att svenskläraren och Sva-läraren gemensamt har hela klassen, d.v.s. Sva-läraren går in i klassen på samtliga svensklektioner. R tycker att undervisningen i Sva fungerar på ett tillfredsställande sätt. Samarbete sker mellan Sva-lärarna och svensklärarna men R är osäker på hur utbrett detta samarbete är med övriga ämneslärare. Han betonar fördelen med att U har en bibliotekarie på heltid som är aktiv i det pedagogiska arbetet. Man arbetar traditionellt med ämnesundervisning i klasserna. När elever kommer till detta system i år 6 upplever R att de behöver skolas in i U:s sätt att jobba med större grupper. Synen på kunskap verkar vara olika på de båda skolorna enligt R. Det blir en onödig krock för eleverna och för att förbättra detta arbetar man i personalen på de båda skolorna med ett gemensamt värdegrundsarbete.

På V anordnas Sva i olika undervisningsformer. Från F-2 finns ingen Sva utan där jobbar man språkutvecklande i klass. I årskurserna 3-5 används Sva mer som stöd i klass och i grupp. Det är för resurskrävande att ha det som eget ämne eftersom det är så många lektioner i Svenska i timplanen i de lägre åldrarna. Från år 6 är Sva ett eget ämne och det valet gör eleverna i år 5. Det valet följer

eleven högstadietiden ut, men eleven har möjlighet att göra ett omval. Byte sker endast vid terminsstart. På högstadiet är det tre ämneslärare som undervisar i Sva. De flesta undervisar även i andra ämnen. Man arbetar ganska så ensamt i sin respektive årskurs. Man har delat upp årskurserna emellan sig. En lärare har år 6, en har år 7 och en har år 8 och 9. Sva-lärarna tillhör visserligen var sitt ordinarie arbetslag men ska även samarbeta kring undervisning i ämnet svenska. I denna samarbetsgrupp ingår även Sva-läraren för år 1-5 och man har en egen budget. Läraren i år 6 arbetar även på andra skolor i kommunen med Sva och T ser en svårighet i detta. Denna lärare är med i Sva -lärargruppen men ingår inte i något av de ordinarie arbetslagen på V och har därför inte samma möjligheter till samarbetet med arbetslagen och att få bli delaktig i Vs organisation och värdegrund. T berättar om en önskan att få ha mindre undervisningsgrupper i Sva eftersom all forskning pekar på betydelsen av mindre elevgrupper i undervisningen. T talar också om pedagogernas syn på ämnet Sva. *Även om vi är medvetna om att det är ett ämne så har man kanske jobbat och tyckt att det varit ett stödämne. Det är viktigt att få bort den stämpeln på Sva... så att inte Sva blir ett ämne som lever sitt eget liv vid sidan om (T).* Hon anser att en lösning ska vara att utveckla ett samarbete mellan Sva-lärare och övriga ämneslärare som på det sättet får mer kunskap om ämnet svenska som andraspråk. T: s ambition är att alla lärare på V ska ha Sva i sin utbildning.

Hur många elever har Sva som ämne på er skola?

R säger att det i år 6 är en stor grupp på ca 30 elever. Här är andelen utomnordiska elever ungefär 60 %. I år 7 är det 14 elever, i år 8 är det 12 och i år 9 är det 9 elever som har Sva. Sammanlagt har ca 75 av 372 elever svenska som andraspråk på U.

T säger att man i år 6 har 8 elever. I år 7 finns det 11 elever, 18 elever i år 8 och ca 25 elever i år 9. På V har 62 elever av 500 undervisning i svenska som andraspråk.

Finns det på er skola ett utarbetat informationsmaterial om Sva som är riktat till elever och vårdnadshavare? Om ja, på vilka språk?

R svarar nej.

T svarar att det inte finns informationsmaterial på andra språk. En av orsakerna är att det är mycket dyrt att köpa in tjänsten att översätta. V är den enda skolan som i stort tar emot elever med utländsk bakgrund. *Då finns det kanske inte ett kommungemensamt drag i detta... Vi skulle kunna bli betydligt bättre på att ge information, åtminstone på de stora språken som vi har (T).*

Vilka rutiner finns när det kommer en elev av utländsk härkomst till kommunen?

R kallar till ett inskolningssamtal med elev och föräldrar där han själv sitter med. I detta samtal bestäms bl. a. om eleven ska gå i förberedelseklass eller

vanlig klass. Det bestäms också om eleven ska läsa Sva eller svenska och om han ska ha modersmål eller inte, allt utifrån elevens tidigare skolkunskaper.

T säger att hon får ett meddelande om detta och då kallar hon till ett inskrivningssamtal med familjen, oftast med tolk. Rektorn för modersmålsundervisning och förberedelseklass deltar också i detta möte. Eleven och föräldrarna intervjuas om tidigare skolgång. För att avgöra vilka elevens tidigare kunskaper och kunskaper i svenska är så görs ett test, antingen book-up-test eller svantest. Efter detta samtal sker en klassplacering av eleven på mindre än en vecka. Då är det bestämt om eleven ska börja i förberedelseklass eller i ordinarie klass på skolan. Elever som går till förberedelseklass får dubbel klasstillhörighet, d.v.s. tillhör både förberedelseklass och vanlig klass. I detta möte bestäms också om eleven ska läsa Sva eller svenska och om han ska läsa modersmål.

Hur är förberedelseklasserna organiserade i kommunen?

På U finns förberedelseklasserna för hela kommunen. På ytterligare en skola finns en förberedelseklass. R säger att man tidigare var ensam om att ta emot elever till förberedelseklass, men att en del skolor startade egna grupper när man gjorde om resursfördelningssystemet i kommunen.

På V finns kommunens alla förberedelseklasser. Det finns en egen rektor för detta i kommunen. Ambitionen är att eleverna går högst fyra terminer i förberedelseklass. Därefter ska de skolas ut i klass helt och hållet. Redan tidigare, efter ca 4 veckor, har de mjukstartat och deltagit i sin vanliga klass i ämnen som musik, idrott, bild mm.

Har ni en lokal kursplan i ämnet?

Det finns ingen lokal kursplan i Sva på U.

Ja, det finns en lokal kursplan som mina duktiga Sva-lärare har arbetat fram, säger T.

Tycker du att de styrdokument som finns och som gäller undervisning i Sva är bra?

R svarar att han inte är påläst på vad styrdokumentet säger. Han är stolt över att det är ett eget ämne och att man respekterar det på alla sätt och vis. Han och lärare möter elever och föräldrar som inte vill ha Sva eftersom de uppfattar Sva-ämnet som *skämmigt*, som ett andra klassens ämne. Han gör också en jämförelse med en annan grundskola där alla elever, även helsvenska elever, får Sva. R menar att ämnet då inte får sin fasta roll trots egen kursplan.

T säger att hon inte är inläst på kursplanen men tycker att det som är bra med styrdokumentet är att svenska som andraspråk är ett eget ämne. Det blir tydligt med en egen kursplan. T möter elever och föräldrar som ser Sva som ett andra klassens ämne och upplever det problematiskt eftersom de tror att de blir sämre på svenska om de läser Sva än om de läser vanlig svenska. I och med att ämnet

har en egen kursplan blir det lättare att informera föräldrar om att det är likvärdigt med svenska.

Ekonomi och ansvarsfördelning

Har någon i kommunen ett övergripande ansvar för undervisningen i Svenska som andraspråk?

R tror att rektorn för modersmålsläraarna, som jobbar på utvecklingsenheten har till uppgift att ha ett samlat grepp om Svenska som andraspråk.

T säger: *Nej, i kommunen finns det inte någon som har ett övergripande ansvar. Vi hade ju det fram till för fem år sedan ungefär. Men nu ligger ansvaret på respektive rektor. Det finns ingen samordning.*

Är det någon på er skola utöver rektor som har ett övergripande ansvar för Svenska som andraspråk?

Ja, nej.. men det finns ju en som har ämnesansvar och budgetansvar, säger R. På V har man inte utsett någon att ha ett huvudansvar för svenska som andraspråk. Sva-lärarna ingår naturligt i de arbetslag och i den organisation som vi har på skolan. Arbetslagen får tilldelat sig pengar för Sva-undervisningen och den summan disponerar lärarna i Sva.

Kan du redogöra för skolans budget?

Upptagningsområdet för U gör att skolan får 3,9 miljoner kronor i strukturbidrag. Detta bidrag är extra pengar för elever med utomnordiska föräldrar och baseras även på föräldrarnas utbildningsnivå. Det sistnämnda gäller även för svenska elevers föräldrar. Det finns inga öronmärkta pengar till Sva-undervisning utan det är inbakat i strukturbidraget.

På V får man en elevpeng för år 6-9 och den summan är på 38 200 kronor per elev. Därutöver får hela skolan 2,8 miljoner kronor extra i strukturbidrag. Detta är inte uträknat per elev utan man får en klumpsumma tilldelat sig. För Vs del får man nästan 2 miljoner kronor för utrikesfödda elever och man får 800 000 kronor baserat på föräldrarnas utbildningsnivå.

Klarar du som rektor att få kontinuitet och ekonomi i Sva-verksamheten?

R svarar att han tycker att det finns kontinuitet i verksamheten i Sva-grupperna. Han tycker att det finns en röd tråd med samma lärare och med lärare som läst minst 20 p i Sva. Med viss reservation anser han att man också klarar att få ekonomi i verksamheten, men att det kan bli bättre. Den största svårigheten är här att även kostnader för Fbk (förberedelseklass) täcks av strukturbidraget som skolan får. Detta räcker inte långt och han har lagt som förslag att förvaltningen ska finansiera Fbk centralt för att inte äventyra kvalitén och kontinuiteten.

T säger att i år 6-9 ser hon det inte som ett problem eftersom man har Sva som ett eget ämne och anställer lärare utifrån aktuellt behov. I de lägre åldrarna

strävar man efter att samtliga undervisande lärare F-5 ska ha Sva-utbildning så att den ordinarie undervisningen i så stor utsträckning som möjligt utgår från kursplanen i Sva. Tills vi nått detta mål sker undervisningen som stöd i år 3-5.

Ämneskompetens

Vilka ämneskunskaper anser du att Sva-lärare och klasslärare ska ha för att undervisa elever med annat modersmål än svenska?

R tycker att alla lärare bör ha 5 eller 10 poäng i svenska som andraspråk. Det är nog det lägsta. Detta för att få en kulturell förståelse.

T vill att alla lärare ska ha baskunskaper i Sva och att det ska ingå i den grundutbildning som de har. Då har de rätt förhållningssätt att undervisa elever.

Vilken ämneskompetens har de anställda Sva-lärarna och hur många är lärarbehöriga?

R har en uppfattning om att de har 20 poäng och en lärare saknar lärarbehörighet.

På V har de som undervisar idag ett minimum på 20 poäng. De flesta har 40 poäng. *Jag tycker att det känns alldeles utmärkt bra i förhållande till vad jag kan se att många andra lärare har med sig i ämneskunskaper* (T). T säger att alla lärare är lärarbehöriga.

Hur fungerar kompetensutvecklingen i Sva och modersmål?

Just nu finns det redan en stor satsning på kompetensutveckling inom andra områden på U.

T säger att det finns en central pott med fortbildningspengar som rektor bestämmer över. Varje lärare får söka fortbildning utifrån intresse, men det finns ingen gemensam fortbildningsplan för Sva. T ser positivt på att de som söker Lärarlyftet och som söker kurser i Sva ska kunna få stöd av förvaltningen i detta för att kunna bredda sig. På V har man en gång per år en kompetensutvecklingsdag där samtliga lärare kompetensutvecklas i skolans mångkultur.

Modersmålundervisning

Har elever som har Sva också modersmålsundervisning?

R är av uppfattningen att Sva-eleverna också har modersmålsundervisning.

T säger att *har man tackat ja till Sva då tackar man nästan ja till modersmål till 100 procent*. T tycker sig märka att dessa familjer accepterat att man har ett annat modersmål och att man i och med det har rättigheter att få. Några få familjer vill konsekvent försvenska sig och tackar nej till alla stödinsatser. T:s tolkning av detta är att de inte förstår vikten av modersmål utan tycker att svenska är det viktigaste.

Undervisar modersmållärarna i egna grupper eller är de med i klasserna under andra lektioner?

På U undervisar modersmållärarna i egna grupper specifikt i modersmålet.

På V har de flesta modersmållärare två uppdrag. I de största språkgrupperna finns det modersmållärare som jobbar med stöd på modersmål i övriga ämnen. I den vanliga modersmålsundervisningen har läraren renodlad språkundervisning i respektive språkgrupp. Uppskattningsvis arbetar modersmållärarna runt 40-50 procent av deras undervisningstid ute i klasserna som stöd på alla stadier.

När är modersmålet schemalagt?

R säger att det är svårt att veta var modersmålsundervisningen ska ligga. I nuläget ligger den på skoltid och ibland krockar den med lektioner i andra ämnen. Om den läggs efter skoltid väljer många elever bort den. Inför nästa läsår kommer modersmålet att vara klockan 14.00 på onsdagar precis efter skoltid. Denna tid kolliderar visserligen med konferenstiden men R tycker ändå det är en acceptabel lösning.

T säger att den vanliga modersmålsundervisningen kan ligga på skoltid, annars ligger den i nära anslutning till skoldagen.

Urval

Hur tar man reda på att en elev är flerspråkig?

På U har man överlämningsmöten där avlämnande klassföreståndare för år 5 och 6 träffar en av rektorerna. Klassföreståndarna informerar om vilka elever som är flerspråkiga. När det gäller nyinflyttade elever till kommunen får rektorn information av avlämnande myndighet.

När det anmäls en ny elev till V:s lägre årskurser har man i ett frågeformulär med frågan om elevens ursprungsland. Oftast går man på ett utländskt efternamn eller förnamn då eleven ska börja i förskolan. I övrigt ger överlämnande skola information.

Vilka kriterier avgör om en elev får läsa Sva på er skola?

R svarar att om man har ett annat modersmål i hemmet får man läsa Sva.

T svarar att på högstadiet är det ett eget ämne och alla som talar ett annat modersmål och som har minst en förälder med utländsk bakgrund har rätt till Sva. Dock funderar hon kring när man ska anses som svensk. *Är det andra eller tredje generationens invandrare?* För på V börjar man få väldigt många elever som räknas till gruppen andra generationens invandrare.

Intervjuer med ekonomer i Uddevalla och Vänersborgs kommun

Här sammanfattar vi svaren på de frågor vi ställde till de personer som i kommunerna arbetar med ekonomiska frågor som rör barn- och utbildningsområden. Vi ville ta reda på om man på skolorna får pengar som är speciellt avsatta för undervisning i Svenska som andraspråk och modersmål.

Elevpeng och strukturbidrag i Uddevalla kommun

I Uddevalla kommun är elevpengen baserad på en peng per elev. Årsbeloppen för 2008 ser i snitt ut så här: årskurs, F-2 23 723 kr, årskurs 3 – 6, 27 825 kr och årskurs 7 – 9, 32 677 kr. Elevpengen ska täcka kostnader för pedagogisk personal, material, fortbildning och sådant som är direkt elevrelaterat. Varje skola får elevpengen omräknad utifrån snittlönen på deras tillsvidareanställda personal. Utöver elevpengen finns det en peng per elev som går till områdeschefen och som är medel för barn med särskilda särskilda behov (elever med särskilda särskilda behov är t.ex. rullstolsbundna elever som kräver extra resurser för att de ska kunna gå i skolan), elevhälsa, bibliotekarier och för administration så som assistenter och rektorer. Detta belopp är för skolan 6 300 kr per elev. För svenska som andraspråk finns ingen egen budget. Däremot finns det en budget för modersmålsundervisning som ligger på en samlad enhet för alla skolor och det beloppet är i år 1 499 tkr.

Strukturbidrag är en förstärkningsresurs som ska täcka merkostnaderna för den sociala strukturen som finns på de olika skolorna. Bidraget utgår från två bakgrundsvariabler som påvisats har de största sambanden mellan resurs och resultat. Dessa är elever med utländsk bakgrund och föräldrars genomsnittliga utbildningsnivå. Strukturbidraget är framtaget med hjälp av statistik från SCB. Det mäter antalet elever födda utomlands vilka varit i Sverige i tre år eller kortare, elever födda utomlands samt elever med en eller båda föräldrarna födda utomlands. Statistiken mäter också antalet elever vars föräldrar ej har högskoleutbildning. Vid utdelning av strukturbidraget till skolorna utgår cirka 60 % av bidraget för elever med utländsk bakgrund och 40 % fördelas utifrån föräldrars utbildningsbakgrund.

Elevpeng och strukturbidrag i Vänersborgs kommun

Från budgeten avräknas kostnader som ligger centralt. Kostnader är t. ex. för administration, modersmålsundervisning, förberedelseklass, rektorer och ledningsgrupp, stöd till funktionshindrade i skolbarnomsorgen.

I Vänersborgs kommun är elevpengen, de s.k. budgetpåsarna, fördelad på elevantalet i kommunen. Varje barn får alltså med sig en påse pengar som tillfaller den enhet de går på. Årsbeloppen för 2008 ser ut så här:

Årskurs F-6, 29 827 kr och årskurs 7-9, 38 179 kr.

För svenska som andraspråk finns ingen egen budget. Däremot finns det en sådan för modersmålsundervisning och den ligger utanför budgetpåsarna. Modersmålsundervisning organiseras via V. Den är i år på 1 836 tkr.

Strukturbidraget är en förstärkningsresurs som ska täcka merkostnaderna för den sociala strukturen som finns på de olika skolorna. Bidraget är uppdelat på tre variabler. Den ena är förälders utbildningsbakgrund, den andra är elever med utomnordisk bakgrund och den tredje är en strukturell resurs på 2 000 tkr riktad till V.

Uppgifter angående variablerna är hämtade genom statistik från SCB.

Vid utdelning av strukturbidraget till skolorna utgår cirka 66 % av bidraget för elever med utländsk bakgrund och 33 % fördelas utifrån föräldrars utbildningsbakgrund. Skolorna behöver inte själva äska bidraget, utan det beräknas och fördelas ut med övrig budget.

Analys och diskussion

Vi diskuterar i analysen materialet utifrån de frågeställningar vi arbetat med i vår undersökning för att på så sätt få en struktur i uppläggningsen. Vi utgår ifrån enkätresultaten, intervjuerna med rektorerna och kommuneconomerna. Även teoretiska delar av vårt bakgrundsmaterial ingår i analysen. Då svarsfrekvensen endast var 55 procent i enkätundersökningen är det svårt att få en fullständig överblick över de faktiska förhållanden som råder på skolorna i kommunerna. Däremot får vi tydliga och uttömmande svar i samtalsintervjuerna med rektorerna.

Finns det tydliga styrregler för skolledarna att följa när det gäller vilka elever som har rätt till Svenska som andraspråk?

Skollagen säger att det är rektorn som avgör om en elev ska ha undervisning i svenska som andraspråk eller ej. Man ska också avgöra om det föreligger ett behov för eleven att läsa svenska som andraspråk. Kriterierna som rektorn ska beakta är om eleven har ett annat modersmål än svenska, om eleven tagits in från skolor från utlandet och har svenska som modersmål och invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna. Egentligen är styrdokumentet tydligt skrivna när det gäller de tre elevgrupperna i Grundskoleförordningen 15§(*Regler för målstyrning*, 2006). Axelsson m.fl.(2002) skriver att det i Sverige finns mål om aktiv tvåspråkighet. Det finns lagar och förordningar på en sociopolitisk nivå som ska stödja utvecklingen i skolan i ett mångkulturellt samhälle. Kommunerna har möjlighet att ordna tvåspråkig undervisning. Styrdokumentet finns, men enligt Axelsson m.fl. blir genomförandet utan kraft och det påverkar skolframgången för den enskilde eleven. I och med detta får de tvåspråkiga eleverna en sämre

kunskapsutveckling än vad de enligt skollagen har rätt till. I styrdokumentet finns en mycket vag formulering i uttrycket ”om det behövs” anordnas svenska som andraspråksundervisning. I och med detta formuleringssätt får rektorerna svårt att tolka om det ska anordnas undervisning i ämnet eller inte. Det är en svårighet för rektorerna att tolka den oprecisa formuleringen ”om det behövs” som står i 15 § (*Regler för målstyrning*, 2006). Här kan regelverket tolkas olika på olika skolor. Det kan uppstå en konflikt då rektorn ofta är okunnig i ämnet Sva samtidigt som hon/han har knappa resurser till sitt förfogande. Eftersom de ska göra sitt val om vilka verksamheter som ska prioriteras på skolan, och då det saknas tydliga styrmedel, så är ett ämne som Sva lågprioriterat och får mindre resurser.

När vi ställde frågan om skolan anordnar Sva-undervisning fick vi varierande svar av rektorerna i enkätundersökningen. I båda kommunerna finns det skolor som inte anordnar undervisning i Sva utan att ange orsaken till det. Likadant är det när det gäller frågan om Sva anordnas som eget ämne. Mer än hälften av rektorerna uppger att man inte har det som eget ämne. Vi tolkar dessa svar som att ämnet inte är prioriterat och att det har en låg ställning på grund av styrdokumentets stora tolkningsfrihet. I våra intervjuer med rektorerna R och T framkommer det att de inte är inlästa på vad styrdokumentet säger, men anser att det är en styrka i att Sva är ett eget ämne. Ämnet blir också tydligt med en egen kursplan och det blir lättare att informera föräldrarna om att Sva är likvärdigt med svenska då de regelbundet möter föräldrar och elever som inte vill läsa Sva eftersom de anser det som ett andra klassens ämne. T berättar att man har utarbetat en lokal kursplan för ämnet Sva, emedan R berättar att man inte har gjort detta än.

Intressant är att se om skolorna har utarbetat arbetsplaner där man tar upp hur man ska arbeta med flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling. I enkätsvaren framkommer det att en enda skola i båda kommunerna har med detta i sin arbetsplan. I Uddevalla kommun har man en omfattande skolplan med tydliga anvisningar om mål och riktlinjer som skolverksamheten ska följa. Vi saknar i skolplanen att politikerna inte nämner en beskrivning av ett förhållningssätt till elever med utländsk bakgrund. Vänersborgs skolplan är knapphändig men understöds av en mål- och resursplan. Inte heller här nämns elever med utländsk bakgrund.

I styrdokumentet står att språkutveckling är alla lärares ansvar (Hyltenstam & Lindberg, 2004:16). I och med att det är alla lärares ansvar stöds också av Cummins teori (2001:89) om att andraspråkselevers språk- och kunskapsutveckling ska ske i samarbete med övriga ämnen. Det förutsätter att samtliga lärare på skolorna kan arbeta språkutvecklande. För att lärarna ska kunna arbeta språkutvecklande krävs att de får kompetensutveckling vilket är rektors ansvar. Här finns tydliga styrregler för rektorerna att följa (*Regler för målstyrning*, 2006:83).

Om vi tittar på vad rektorerna i enkätundersökningen uppger och likaså i intervjuerna så konstaterar vi att alla svarar att elever med annat modersmål än svenska har rätt att läsa svenska som andraspråk. Även invandrarelever som har svenska som umgängesspråk hemma anses av ungefär hälften av rektorerna vara berättigade till undervisning i svenska som andraspråk. Rektorerna har en ganska klar bild av att elever med annat modersmål än svenska har rätt till undervisning i svenska som andraspråk, vilket också står skrivet i Grundskoleförordningen. Hälften har inte kunskap om att invandrarelever som har svenska som umgängesspråk hemma också har rätt till Sva. En tredjedel av rektorerna känner också till att elever som tagits in från skolor i utlandet och som har svenska som modersmål har rätt till Sva. Rektorernas svar är inte enhälliga och det kan innebära att de inte har full kännedom om vilka regler som gäller. Ytterligare ett belegg för den tolkningen är när vi får ett svar att barn som är utlandsfödda har rätt till svenska som andraspråk. Detta väcker tanken hos oss om vad orsaken till denna okunskap som vi ser i undersökningen kan vara. Vi ser en möjlig förklaring ur ett historiskt perspektiv. Först på 1960-talet uppstod ett behov av svenska som andraspråk i och med den första stora arbetskraftsinvandringen till Sverige och ämnet svenska som andraspråk har inte heller funnits som ett eget skolämne i hela utbildningssystemet förrän 1995 (Tingbjörn, 2004). Ännu en förklaring till vissa rektorers okunnighet kan vara att de inte känner till att de har elever på sina skolor som uppfyller kriterierna för undervisning i svenska som andraspråk. Det finns säkerligen även andra orsaker till hur de har svarat. I intervjun med rektorn på V framkommer ett tänkvärdt uttalande angående elever som har rätt att läsa Sva eller inte. T funderar på när man anses som svensk och om andra eller tredje generationens invandrare fortfarande tillhör gruppen invandrare. Vår reflektion kring detta är att det är oviktigt hur länge man har bott i Sverige när det gäller rätten till Sva-undervisning då det enbart är språkförmågan som ligger till grund för behovet av svenska som andraspråk.

Får eleverna den språkundervisning som de har rätt till enligt Skolverkets riktlinjer?

Forskningsresultat visar på att det tar mellan tre och åtta år att lära sig ett andraspråk på åldersmässig nivå och få en åldersmässig kunskapsutveckling enligt Collier (1987). Vi anser att skolan måste anordna en kvalitativ språkutbildning i form av Sva-undervisning, modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet i övriga ämnen. Det finns enligt forskningen en rad olika fungerande modeller för andraspråksinläring. Även med bra modeller ska helhetsperspektivet för eleven beaktas eftersom språkfrågorna inte är en avskild del i barnets utveckling. Det är viktigt att språkundervisning sker på rätt sätt så att eleven får möjlighet att utveckla sin åldersmässiga kognitiva och kommunikativa förmåga. Bergman (2001) betonar att vi måste vara

observanta på elevens förkunskaper i sitt modersmål, den s.k. basen, för att eleven ska kunna fortsätta med sin utbyggnad av modersmålet och på så sätt kunna inhämta kunskaper i målspråket och övriga skolämnena.

För att få det eleven har rätt att få måste det finnas en fungerande organisation i ett stort perspektiv. I en sådan organisation krävs det ett ansvarstagande och samarbete både på kommunnivå och skolledarnivå. Axelsson m.fl. (2002:202) åskådliggör detta samarbete mellan olika komponenter i samhället med en bild i form av Den röda tråden. Vi vill betona att skolan ska vara en flexibel skolform där man jobbar utefter elevens språkliga och kulturella behov. Modersmålsundervisningen är betydande i denna process eftersom ett starkt modersmål hjälper eleven att utveckla full tvåspråkighet då det också gynnar språkutveckling i målspråket. Axelsson (2004) ger förslag på att både svenska som andraspråkslärare, modersmålslärare och ämneslärare ska ha ett tätt samarbete.

I enkätundersökningen och till T och R ställde vi frågan om det finns någon med ett övergripande ansvar för Sva. Hälften av rektorerna svarade att det inte fanns någon sådan person vare sig i kommunen eller på skolorna. Övriga är okunniga i frågan.

Samplanering med övriga lärare sker i hälften av skolorna, men det sker inte i någon organiserad form utan skolorna försöker lösa det i arbetslagen. Av Sva-lärarna i kommunerna har alla lärarbehörighet och merparten lägst 20 poäng i svenska som andraspråk. R har en uppfattning om att alla Sva-lärarna har lägst 20 poäng. Sva-lärarna på T har ett minimum på 20 poäng, men de flesta har 40. Intressant är att resultatet i vår undersökning stämmer överens med de resultat som Myndigheten för skolutveckling kom fram till i sin rapport (2003:24). De bäst utbildade lärarna befinner sig på skolor med en stor andel flerspråkiga elever. Vi ser att utbildningsnivå och ambitioner är goda i båda kommunerna när det gäller lärarbehörighet och ämneskunskaper för undervisande pedagoger. För att ytterligare ge eleverna möjlighet till en bättre språk- och kunskapsutveckling vore det önskvärt att Sva ingick för alla blivande lärare i grundutbildningen på lärarprogrammet.

När skolorna organiserar Sva anser vi att det är av stor betydelse att ämnet schemaläggs parallellt med vanlig svenskundervisning för att ämnet ska få samma status och upplevas som ett fullvärdigt eget ämne. Vi såg i undersökningen att det varierar stort hur skolorna har planerat just schemaläggningen. Det finns bra exempel på att man har parallellt undervisningen. Det finns också mindre bra exempel då man undervisar i Sva i samma klassrum tillsammans med svenskundervisning, att det ligger under eget arbete-tid och att man skickar med material till svenskan för behövande elever. På U och V är ämnet på högstadiet parallellt med svenskan och bedrivs i huvudsak i eget klassrum. Gruppstorleken anser vi också är viktig. Eleverna måste känna trygghet i den lilla gruppen för att våga uttrycka sig på målspråket och kunna och få möjlighet att interagera med andra elever

(Hyltenstam&Lindberg, 2004). Den vanligaste gruppstorleken är i enkätundersökningen upp till 7 elever. Både R och T har elevgrupper med ca 12-15 elever.

R och T redogör för vilka elever som får läsa Sva och de menar att alla som uppfyller kriterierna är välkomna att läsa ämnet. De informerar elever och föräldrar om Sva i syfte att påverka eleverna med ett annat modersmål att läsa Sva. För övriga skolor i kommunerna kan urvalet gå till på så sätt att man gör muntliga och skriftliga prov, att elever och föräldrar önskar läsa ämnet och när elever inte hänger med i den övriga undervisningen. Vi upplever situationen motsägelsefull. Enligt styrdokumentet har alla elever med utländsk härkomst rätt att läsa Sva. Det motsägelsefulla uppstår när rektor enligt 15§ ska avgöra ”om det behövs” (*Regler för målstyrnin*, 2006). För att kunna bedöma om en elev behöver Sva måste det till urvalsmetoder enligt vissa rektorer i enkätundersökningen. Detta anser vi inte vara nödvändigt enligt tolkning av styrmedlen.

Både R och T är av uppfattningen att om man läser Sva så vill man också läsa modersmål. T har funderingen att man måste ha kunskap om hur viktigt modersmålet är för att tacka ja till modersmålsundervisning. Det är annars lätt för familjer att tacka nej med motiveringen att svenskan är viktigast. På U har modersmålslärarna egna elevgrupper som de undervisar i språket. T berättar att modersmålslärarna på V har två uppdrag. I de största språkgrupperna bedrivs studiehandledning i övriga ämnen, och det finns också renodlad språkundervisning i respektive språkgrupp. Samarbete mellan modersmålslärarna och ordinarie lärare är också en viktig faktor och T betonar att de måste tänka och handla på ett liknande sätt.

R påpekar att det är svårt att få schemat att fungera för modersmålsundervisningen. I och med att det ligger på skoltid uppstår ibland krockar med andra lektioner. Han ser ett problem om modersmålsundervisningen läggs efter skoltid då många väljer bort den p.g.a. trötthet. Forskningen visar på hur viktigt det är för eleverna att ha en fungerande modersmålsundervisning (Myndigheten för skolutveckling 20031203:53-55). Vi anser att det oacceptabelt att tiden för undervisningen läggs så den kolliderar med andra ämnen.

Klarar rektorerna att få kontinuitet och ekonomi i Sva-verksamheten?

Alla skolor får en så kallad elevpeng som är olika i respektive kommun. I

Uddevalla är elevpengen ca 33 000 kr per elev och år för elever i årskurs 7-9. I Vänersborgs kommun är motsvarande summa ca 38 000 kr per elev och år. Elevpengen är något lägre för de yngre barnen. Utöver detta tilldelas skolorna ett strukturbidrag som är baserat på föräldrars utbildningsnivå och om eleven har utomnordisk bakgrund. Strukturbidraget som tilldelas V är på drygt 16 000 kr per elev och år. På U får man drygt 10 000 kr i strukturbidrag. V får dessutom ytterligare 2 miljoner extra för utrikesfödda elever. Allt som allt får V 62 000 kr

per elev med utländsk bakgrund. U får 43 000 kr per elev med utländsk bakgrund. I båda kommunerna finns det en egen budget för modersmålsundervisning. Vi kan konstatera att rektorn på V har en större budget än rektorn för U. R anser att budgeten är ansträngd men att man lyckas klara av att få ekonomi i sin verksamhet. En extra belastning är att även kostnaderna för förberedelseklasser ska täckas av samma strukturbidrag. Han önskar att förvaltningen ska finansiera detta centralt. T har inte dessa problem då förberedelseklasser ligger utanför skolans budget. T konstaterar att det inte är några problem med att få kontinuitet och ekonomi i verksamheten. Eftersom Sva är ett eget ämne så anställer hon lärare utifrån aktuellt behov. Vi konstaterar att gruppstorleken i Sva-undervisningen på båda skolorna är ungefär lika stor, men att V ekonomiskt har förutsättningar att ha mindre grupper, vilket borde vara en stor fördel för elevernas inlärningsituation. Vår reflektion är att goda ekonomiska förhållanden bidrar till att kunna bedriva en verksamhet som gynnar elever. Om vi ser på kommunerna i sin helhet så satsar man mer pengar på skolan i Vänersborg än i Uddevalla.

Många ungdomars utslagning börjar redan i skolan och segregationen tycks grundläggas i skolans etniska sortering (Ålund, 2005:263). Skolans roll för ungdomarnas välbefinnande och framgång är oerhört viktig. Sjögren skriver (1996:247) att hon också ser skolan och hemmet som två viktiga maktfaktorer i ungdomars vardag. Eftersom barn är väldigt känsliga för den status och sociala tillhörighet som familjen har är det viktigt att skolan är med och lägger grunden till att familjen känner sig accepterad i samhället. Om föräldrarna känner sig osäkra på grund av dåliga språkkunskaper kan det medföra att de undviker kontakt med skolan. Det kan också innebära att de får en underordnad position gentemot barnen. För att ungdomarna ska ha möjlighet att konkurrera på arbetsmarknaden med dess större kompetenskrav krävs en längre utbildning och för att komma in på den är första steget att vara godkänd från grundskolan. Det gäller för rektorerna att kunna skapa en sådan utbildning som ger eleverna denna möjlighet. I våra intervjuer ser vi att V har bra förutsättningar för att hjälpa ungdomarna med tanke på deras organisation och goda ekonomi. U däremot, som ju också har stor andel flerspråkiga elever, borde få mer resurser till sin verksamhet.

Slutsatser

45 procent av rektorerna besvarade inte enkäten. Orsaken till detta skulle kunna bero på att de inte tagit sig tid att besvara frågorna. En annan orsak kan också vara att vissa rektorer inte uppfattar sig berörda av frågorna då de inte tror sig ha elever med utländsk bakgrund.

Alla rektorer i undersökningen har kunskap om att elever med annat modersmål än svenska har rätt att läsa Sva. Övriga kriterier som berättigar till undervisning i Sva är rektorerna mer okunniga om.

Det finns styrregler för rektorerna att följa i Grundskoleförordningen 2 kap. 15§. Kriterierna i 15§ är i grunden tydliga men i och med formuleringen ”om det behövs” ges rektorerna möjlighet att utifrån eget tycke och behov följa dem.

Mer än hälften av rektorerna uppger att man inte anordnar Sva som eget ämne. Vi tolkar detta som att ämnet är lågprioriterat på grund av styrdokumentens stora tolkningsfrihet. I kommunernas skolplaner och i skolornas arbetsplaner saknas direktiv för hur man ska arbeta med flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling.

På de skolor som anordnar Sva har man schemalagt undervisningen på flera olika sätt, alltifrån att anordna Sva som eget ämne till att skicka med Sva-material till ordinarie svensklektion. De flesta skolorna i båda kommunerna har en elevgruppstorlek som följer forskarnas rekommendationer för god språkinläring, d.v.s. en gruppstorlek på ca 6-8 elever. Samplanering mellan Sva-lärare och övriga lärare sker inom arbetslaget men inte i någon organiserad form.

Utbildningsnivån hos Sva-lärarna är goda i båda kommunerna när det gäller lärarbehörighet och ämneskunskaper. På skolor med stor andel flerspråkiga elever finns de bäst utbildade Sva-lärarna. Det är få skolor i båda kommunerna som planerat kompetensutveckling för personalen angående frågor som rör undervisning av elever med annat modersmål än svenska.

Det finns inga specifika pengar för ämnet Sva. Rektorerna har utöver elevpengen, ett strukturbidrag som grundar sig på föräldrars härkomst och utbildningsnivå. Båda dessa belopp är större i Vänersborgs kommun i jämförelse med Uddevalla kommun. Båda rektorerna i intervjun anser sig klara ekonomin och få kontinuitet i verksamheten. Man satsar mer pengar på skolan i Vänersborg än i Uddevalla.

Litteraturförteckning

Otryckta källor

Skolverket (www.skolverket.se/sb/d/139/a/846)

Uddevalla

Intervju med rektor, maj 2008

Intervju med ekonomiansvarig i Uddevalla kommun, maj 2008

Uddevalla kommuns presentationsmaterial om kommunen, mars 2008

Uddevallakommunsskolplan, (www.Uddevalla.se/download/18.16c79d7f44eca78e37fff10569/skolplan.pdf)

Vänersborg

Intervju med rektor, maj 2008

Intervju med ekonomiansvarig i Vänersborgs kommun, 2008

Vänersborg kommuns presentations material över kommunen, mars 2008

Vänersborgskommunsskolplan, (www.vanersborg.se/download/18.5298629119G7df0e3f80002358/vanersborg_skolplan_08.pdf)

Tryckta källor och litteratur

Att läsa och skriva 2003. *En kunskapsöversikt baserad på forskning och dokumenterad erfarenhet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Axelsson, M. Bunar, N. 2006. *Skola, språk och storstad*. En antologi om språkutveckling och skolans villkor i det mångkulturella urbana rummet. Stockholm: Pocky.

Axelsson, M. Gröning, I. Hagberg-Persson, B. 2001. *Organisation, lärande och elevsamarbete i skolor med språklig och kulturell mångfald* - Rapport 2 inom forskningsområdet Mångetnicitet, tvåspråkighet och utbildning. Institutionen för lärarutbildning. Uppsala: Uppsala universitet.

- Axelsson, M. Lennartson-Hokkanen, I. Sellgren, M. 2002. *Den röda tråden. Utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning. Målområde språkutveckling och skolresultat.* Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.
- Bergman, P. Sjöqvist, L. Bulow, K. Ljung, B. 1992. *Två flugor i en smäll att lära på sitt andraspråk.* Stockholm: Liber.
- Bergman, P. 2001. Två olika svenskämnen – två kursplaner. *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk – ett referensmaterial.* Stockholm: Liber.
- Bergman, P. Forshage, P. 2001. Organisation och innehåll. *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk – ett referensmaterial.* Stockholm: Liber.
- Collier, Virginia 1987. Age and rate of acquisition of second language for academic purposes. *TESOL Quarterly*, 21:4, s. 617-641.
- Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H. Wängnerud, L. 2004. *Metodpraktikan, Konsten att studera samhälle individ och marknad.* Stockholm: Norstedt juridik AB.
- Forshage, P. 2001. Kursplanen i Svenska som andraspråk ur elevperspektiv. *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk – ett referensmaterial.* Stockholm: Liber.
- Glimell, H. & Lundgren, M. 1988. *Framtid i arbetssamhället.* - Stockholm. - offentliga sektorn. Stockholm: Liber.
- Grundskolans regelbok 2005/2006.* Sammanställd av Lars Werner. Stockholm: Norstedts juridik.
- Holme, I. & Solvang, B. 1991. *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, K. Lindberg, I. 2004. *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle.* Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, H. 1996. Invandrarelevens skolsituation. I: Hultinger, E-S. & Wallentin, C. (red.), *Den mångkulturella skolan.* Lund: Studentlitteratur.
- Kartläggning av svenska som andraspråk 2003.* Diarienummer 2003:757
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94. Stockholm: Skolverket.
- Rantakeisu, U. Starrin, B. Hagquist, C. 1996. *Ungdomsarbetslöshet : vardagsliv och samhälle.* Lund: Studentlitteratur.
- Regler för målstyrning grundskolan 2006.* Skollagen grundskoleförordning läroplan kursplaner betygskriterier. Stockholm: Svensk facklitteratur.
- Skolverket. <http://www.skolverket.se>
- Skolverket 2001. *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk - ett referensmaterial.* Diarienummer 98:1426. Stockholm: Skolverket.
- Sjögren, A. 1996. Föräldrar på främmande mark. Bygga en ny värld utifrån olika referenser I: Hultinger, E-S. & Wallentin, C (red), *Den mångkulturella skolan.* Lund: Studentlitteratur
- Sjöqvist, L. Lindberg, I. Svenska som andraspråk – varför det. I: Hultinger, E-S. & Wallentin, C. (red), *Den mångkulturella skolan.* Lund: Studentlitteratur

- Tingbjörn, G. 2004. Svenska som andraspråk i ett utbildningspolitiskt perspektiv – en tillbakablick. I: Hyltenstam, K. och Lindberg, I. (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: studentlitteratur.
- Viberg, Å. 1993. Andraspråksinläring i olika åldrar. I: Ceri, E (red), *Svenska som andraspråk. Mera om språket och inläringen. Lärarbok 2*. Stockholm: Natur och kultur.
- Virta, E. 1992. *Språkligt tänkande, tvåspråkighet och undervisning av minoritetsbarn*. Stockholm: Akademitryck.
- Ålund, A. 1996. Etniska ungdomar och den sociala krisen. I: Hultinger, E-S. & Wallentin, C. (red), *Den mångkulturella skolan*. Lund: Studentlitteratur

Frågeformulär till rektorer i Vänersborgs kommuns grundskolor

En undersökning om flerspråkiga elevers undervisning i svenska språket och i modersmål

Hur stort är elevantalet på skolan?

Vilka årskurser finns?.....

Hur stort antal flerspråkiga elever finns på skolan?.....

Förekommer modersmålsundervisning för de flerspråkiga eleverna?.....

1. Har någon i kommunen ett övergripande ansvar för undervisningen i svenska som andraspråk?

Ja

Nej

om ja, vem?

2. Har någon person i skolan, utöver rektor, ett övergripande ansvar för undervisningen i svenska som andraspråk?

Ja

Om ja ange vem.

biträdande rektor

språksamordnare

ämnesansvarig i svenska som andraspråk

annan person

Nej

3. Har kommunen/skolan utarbetat informationsmaterial om undervisning i svenska som andraspråk som är riktat till föräldrar och elever i skolan?

Flera alternativ kan anges.

ja, kommunen

ja, skolan

nej, men kommunen/skolan planerar att ta fram ett material

nej

vet ej

Om informationsmaterial finns, vilka språk är representerade?

.....
.....

4. Får er skola särskilda kommunala medel för elever som deltar i svenska som andraspråk?

Ja

Om ja, ange vad dessa medel används till. Flera alternativ kan anges.

lärare i svenska som andraspråk

mindre elevgrupper i svenska som andraspråk

läromedel/material i svenska som andraspråk

kompetensutveckling i svenska som andraspråk/flerspråkighet

annat

Nej

5. Har er skola i arbetsplanen tagit upp hur skolan ska arbeta med flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling?

Ja

Nej

6. Finns det på er skola en lokal kursplan i ämnet svenska som andraspråk?

Ja

Nej

7. Anordnar er skola undervisning i svenska som andraspråk?

Fler alternativ kan anges

som språkval

som elevens val

inom ramen för skolans val

som stödundervisning

inte alls

8. Anordnar er skola undervisning i svenska som andraspråk som eget ämne?

Ja

Nej

Om nej, ange orsak. Flera alternativ kan anges.

alltför få elever för att bilda en grupp

alla elever på skolan läser svenska

ämnet ingår i all undervisning

bristande intresse hos eleverna/föräldrarna

lärare i svenska som andraspråk saknas

schematekniska problem

lokalbrist

annat skäl

.....

9. Vilka kriterier avgör om en elev ska läsa svenska som andraspråk på er skola?

Fler alternativ kan anges.

- Elever som har ett annat språk än svenska som modersmål.
- Invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna
- Elever som har svenska som modersmål och som tagits in från skolor i utlandet.
- Andra kriterier.....

.....

10. På vilket sätt avgör skolan om en elev ska läsa svenska som andraspråk?

Flera alternativ kan anges

- utan bedömning
- formell språktest
- efter en bedömning av elevens muntliga/skriftliga produktion
- eleven har svårigheter att följa undervisningen i något/några av skolans ämnen
- eleven har svårt att förstå/göra sig förstådd
- elev/vårdnadshavare önskar läsa svenska som andraspråk som eget ämne istället för Svenska
- Annat sätt

.....

11. Hur stora är era undervisningsgrupper i svenska som andraspråk?

Om storleken på undervisningsgrupperna varierar, ange ett genomsnitt.

	förskoleklass – skolår 5	skolår 6 – 9
1 – 7 elever	☐	☐
8 – 15 elever	☐	☐
16 eller fler elever	☐	☐

12. Till vilken tid är undervisningen i svenska som andraspråk förlagd?

Flera alternativ kan anges.

- tid då eleverna läser svenska som andraspråk och svenska i samma klassrum
- samma tid som övriga elever läser svenska i annat klassrum
- tid för språkval
- tid för elevens val
- tid för skolans val
- annan tid

13. Hur många lärare på skolan undervisar i ämnet svenska som andraspråk?

Hur många av dessa har lärarbehörighet?

Hur många av lärarna har dessutom ämnesbehörighet i svenska som andraspråk, lägst 20 p?

.....

14. Finns det någon samplanering av undervisningen mellan lärare i svenska som andraspråk och övriga lärare på er skola?

Ja

Om ja, ange hur. Flera alternativ kan anges.

- inom arbetslaget
- med modersmållärare
- med övriga ämneslärare
- med klassläraren

Nej, inte i organiserad form

15. Har det anordnats kompetensutveckling för skolans personal angående frågor som rör undervisning av elever med annat modersmål än svenska under 2006 eller 2007?

Ja

Om ja ange för vem. Flera alternativ kan anges.

- all personal
- alla lärare
- vissa lärare
- alla lärare i svenska som andraspråk
- vissa lärare i svenska som andraspråk
- alla lärare i modersmål
- vissa lärare i modersmål

Om ja, vilken inriktning hade utbildningen. Flera alternativ kan anges

- andraspråksinläring
- kunskapsutveckling på svenska som andraspråk
- kultur och etnicitet

annat

Nej

16. Finns det planer att anordna kompetensutveckling under 2008 eller 2009 som rör frågor kring undervisning av elever med annat modersmål än svenska?

Ja

Om ja, ange för vilka. Flera alternativ kan anges.

- för all personal
- för alla lärare
- för vissa lärare

- för alla lärare i svenska som andraspråk
- för vissa lärare i svenska som andraspråk
- för alla lärare i modersmål
- för vissa lärare i modersmål

Om ja ange innehåll. Flera alternativ kan anges

- andraspråksinlärning
- kunskapsutveckling på ett annat språk
- språkutvecklingsanalys
- kultur och etnicitet

annat

Nej

Plats för synpunkter och kommentarer.

.....

.....

.....

.....

.....

Frågor till rektorer

Organisation av Sva

Anordnar er skola undervisning i Sva?
Hur har ni organiserat Sva på er skola?
Hur många elever har Sva som ämne på er skola?
Finns det på er skola ett utarbetat informationsmaterial om Sva som är riktat till elever och vårdnadshavare? Om ja, på vilka språk?
Vilka rutiner finns när det kommer en elev av utländsk härkomst till kommunen
Hur är förberedelseklasserna organiserade i kommunen?
Har ni en lokal kursplan i ämnet?
Tycker du att de styrdokument som finns och som gäller undervisning i Sva är bra?

Ekonomi och ansvarsfördelning

Har någon i kommunen ett övergripande ansvar för undervisningen i Sva?
Är det någon på er skola utöver rektor som har ett övergripande ansvar för Sva?
Kan du redogöra för skolans budget?
Klaras du som rektor att få kontinuitet och ekonomi i Sva-verksamheten?

Ämneskompetens

Vilka ämneskunskaper anser du att Sva-lärare och klasslärare ska ha för att undervisa elever med annat modersmål än svenska?
Vilken ämneskompetens har de anställda Sva-lärarna och hur många är lärarbehöriga?
Hur fungerar kompetensutvecklingen i Sva och modersmål?

Modersmålsundervisning

Har elever som har Sva också modersmålsundervisning?
Undervisar modersmålslärarna i egna grupper eller är de med i klasserna under andra lektioner?
När är modersmålet schemalagt?

Urval

Hur tar man reda på att en elev är flerspråkig?
Vilka kriterier avgör om en elev får läsa Sva på er skola?

Frågor till kommunekonomen

1. Hur stor är elevpengen? F-5 och 6-9?
2. Finns det speciella pengar avsatta att användas ute på respektive skola för Sva-undervisning och modersmålsundervisning??
3. Vad är strukturbidrag?
4. Hur räknas det ut?
5. Hur tar man reda på föräldrarnas utbildningsnivå?
6. Hur tar man reda på ”utomnordisk härkomst”?
7. Hur tilldelas respektive skola pengarna? Äskar rektorerna eller sker det på annat sätt?
8. Hur stort antal invandrare finns det i kommunen?
9. Hur stort antal skolbarn med utomnordisk härkomst finns det i kommunen?